

**PO
LITI
KON**

A stylized globe icon composed of horizontal and vertical lines, positioned between the letters 'K' and 'O' in the word 'KON'.

**BOSANSKOHERCEGOVAČKI
POLITIČKI LEKSIKON**

**P
O
L
I
T
I
K
O
N**

**BOSANSKOHERCEGOVAČKI
POLITIČKI LEKSIKON**

Sarajevo, 2024.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) | Ured u Bosni i Hercegovini
Kupreška 20, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Odgovorni: Sarah Hees-Kalyani, direktorica

Tel.: +387 33 722 010

Fax: +387 33 613 505

E-mail: bih@fes.de

Bosnia-and-herzegovina.fes.de

Naslov: Politikon, Bosanskohercegovački politički leksikon

Autorice i autori: Svetlana Cenić, Sanela Čičić, Ifet Feraget, Saša Magazinović, Anida Šabanović

Recenzija: Esad Bajtal, Jasmina Čaušević, Sead Turčalo

Uređivanje: Rasim Ibrahimagić i Saša Magazinović

Koordinacija: Sanela Čičić, Merima Ejubović, Rasim Ibrahimagić

Lektura: Enida Čamdžić

DTP: Filip Andronik

Štampa: Amos Graf, Sarajevo

Tiraž: 100 primjeraka

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

MREŽA PROGRESIVNIH INICIJATIVA
МРЕЖА ПРОГРЕСИВНИХ ИНИЦИЈАТИВА
NETWORK OF PROGRESSIVE INITIATIVES

Stavovi, mišljenja i zaključci u ovoj publikaciji ne moraju nužno odražavati stavove Friedrich-Ebert-Stiftunga. Friedrich-Ebert-Stiftung ne garantuje za tačnost podataka koji su izneseni u publikaciji. Sva prava zadržana od Friedrich-Ebert-Stiftunga. Komercijalna upotreba tekstova objavljenih u publikacijama Friedrich-Ebert-Stiftunga nije dozvoljena bez pisane dozvole FES-a.

Sadržaj

Sociološka i filozofska recenzija	
Prof. dr. Esad Bajtal	5
Jezička i rodna recenzija	
Jasmina Čaušević.....	10
Politološka recenzija	
Prof. dr. Sead Turčalo	13
EKONOMIJA	15
IZBORI I DEMOKRATIJA	28
PRAVO	36
PARLAMENTARIZAM	53
VANJSKA POLITIKA	66

Sociološka i filozofska recenzija

Ako mi nešto nije promaklo u ovom poraznom, politikantski dirigovanom ne/vremenu, „**Politikon**“ je prvi domaći (bh.) „proizvod“ ove vrste, nakon što smo ratne 1994. dobili „**ABCedu demokracije – leksikon temeljnih pojmova politike**“ (34 autora, 85 pojmova), za koji je Školska knjiga Zagreb ustupila građu i prava Fondu otvoreno društvo Bosne i Hercegovine, koji će ga izdati i donirati „za potrebe programa“ civilnog društva Republike Bosne i Hercegovine.

Shodno tome, i konačno, autorski potpuno naše, ovakvo – pojmovno kompleksnije i obimnije – izdanje odgovor je na (iza)zov pedagoško-prosvjetiteljske potrebe u, jednom manipulacijama opterećenom, politički i demokratski nedovoljno obrazovanom društvu poput našeg. Pet domaćih autora/ica iz pet oblasti (*pravo, ekonomija, parlamentarizam, izborni sistem, vanjska politika*), obradilo je po četrdeset ključnih pojmova iz svake od navedenih oblasti, što zatvara elementarni epistemološki korpus neophodan političkom samorazumijevanju, organiziranju i vođenju moralno nezrelog i demokratski nerazvijenog društva.

Ako „znanje mijenja svog nosioca“ (G.W.F. Hegel), onda upravo ovako strukturirani leksikon odgovara pedagoškoj zamisli izdavača i svojoj praktičnoj namjeni i svrsi. Svrsi podizanja

građanske demokratske svijesti na nivo kvalifikovanog promišljanja stvarnosti i najširih potreba kritički uspavane, etnički i sračunato namjenski pocijepane i etno-manipulacijom porobljene bh. zajednice. Kad to kažemo, imamo na umu Linkolnovu (A. Lincoln) formulu iz Gettysburga 1863. godine, po kojoj je demokratija *government of the people, by the people, for the people*; odnosno da u demokratiji vladavina proizlazi iz naroda (*of*), a provodi je narod (*by*) u interesu naroda (*for*). To je linkolnovski, kratko i jasno, trasiran narodni put demokratizacije. Međutim, ako nije svjestan sebe i svog demokratskog interesa, onda taj narod, odnosno građani/ke, neće biti sposobni/e da praktično demokratiziraju ni sebe ni društvo kojem pripadaju. Uz najbolje želje i stvarne potrebe građana/ki za demokratizacijom, bez pedagoškog napora najšireg osvješćivanja naciona, sve završava i ostaje u deklamativnoj ravni populističko-medijskih etno-retorika koje svakodnevno (ideološki smišljeno) podastiru dobro organizirane i uvezane krimi etno-bande, koje se domaćoj i svjetskoj javnosti lažno predstavljaju kao političke stranke i partije.

Ukratko, „Politikon“ u svojoj prakseološkoj nakani treba da pomogne raskrinkavanju prevarantske, manipulacijski održavane ideje po kojoj je važnije „ko vlada“ („legitimni“, „autentični“), nego – „kako se vlada“. Odnosno, od toga kako se (pošteno, moralno i po zakonu), upravlja državom i društvom. A to „kako se vlada“ determinirano je prije svega razumijevanjem esencijalnih pojmova i spoznaja u oblasti prava, ekonomije, parlamentarizma, izbornog sistema i vanjske politike, koje nam nudi ovaj leksikon. Bez tog znanja i razumijevanja, ni kakva – unutrašnja ni vanjska politika – zbiljski nisu moguće. Jer, realno-logički gledajući, društvo koje nema koherentnu, racionalno vođenu unutrašnju, ne može imati ni smislenu vanjsku politiku koja bi odgovarala životnim potrebama njegovih građana/ki.

U tom smislu, ovako spoznajno koncipiran „Politikon“ namijenjen je da teorijski budi, a praktično služi i politici (resp. političarima i političarkama) i građanima i građankama. Političarima i političarkama da postanu svjesni/e svoje zadaće i preuzetih obaveza nakon predizbornih obećanja da će raditi u skladu sa potrebama građana i građanki. Odnosno, da će odano služiti javnom i društvenom interesu zemlje koju vode i predstavljaju širom svijeta. A građanima i građankama, da konačno shvate da su oni – Građani i Građanke (a ne vlastodršci i vlastodrškinje) – stvarni/e vlasnici/e Države.

Metaforički i stvarno, Država je samo Servis u kojem, putem konkursa zvanog Izbori, Vlasnici (građani i građanke) zapošljavaju servisere (političare i političarke), koji ih svojim predizbornim obećanjima i molbama uvjeravaju da će raditi na najbolji način, i u interesu Vlasnika Servisa, tj. građana i građanki. Dakle, leksikon – ovakav kakav jest – svoju svrhu i namjenu postiže buđenjem građana i građanki iz građanske apatije i letargije, njihovim spoznajnim osvješćivanjem za neotuđiva građanska prava.

Ali, ništa manje i da ih, otrježnjavanjem za bit političkog fenomena, kontinuirano uči i sistematski podsjeća na slatkorječiva obećanja, njima preuzete *dužnosti* i, doslovno – neizbježne *obaveze* političara i političarki. Na taj način demokratija postaje orijentacijski pojam, zacrtani pravac društvenog kretanja i životni cilj građana i građanki. Odnosno, ne samo verbalno postavljeni ustavni okvir i oblik, nego „povijesno-filozofska i vladavinsko-sociološka šifra za zbroj građansko-liberalnih zahtjeva za autonomijom i suodlučivanjem“ (B. Guggenberger), praktični algoritam na putu životne konkretizacije ideje o društvenoj jednakosti. Tačnije, suprotno sistematski njegovanoj sagi o tobožnjoj neizbježnosti „legitimnosti“ i „autentičnosti“, kao etno-bleferski podastrte garancije i spasa ugrožene opstojnosti. Jer, u praksi istinske demokratije i političke jednakosti koju

ona podrazumijeva, ništa ne znače i nikoga ne zanimaju ni spol, ni etnos, ni vjeroispovijest. Upravo suprotno: svi/e punoljetni/e građani i građanke imaju neporecivo pravo na političku participaciju (da biraju i budu birani/e), te nema potrebe za tom vrstom prevarantski osmišljene etno-čistote na kojoj sistematski insistiraju samozvani čuvari „vitalnog nacionalnog interesa“. I to je topos (mjesto) životno bitne razlike između uporno nametane važnosti modusa „ko vlada“, i demokratski neizbježnog pitanja – „kako se vlada“.

Ukratko, ako se vlada pošteno, korektno i na dobrobit svih, sasvim je nevažno ko vlada. Ali, ako je vladavina protekcionistički i nepotistički nemoralna i pristrasna, onda činjenica da je provode „naši“ nema nikakvog egzistencijalnog opravdanja, ljudskog ni životnog smisla. Onda je to puka ubleha kojom se Sluga (političar i političarka), vlastodržački drsko izdiže iznad stvarnog Gazde (građana i građanki). Praktično, Građaninu i Građanki Običnim je sasvim svejedno da li ga pljačka, vara i ponižava „Naš“ ili „Njihov“. Radi se o tome da niko nema pravo na otimačinu i pljačku građana i građanki, bez obzira kako, i u ime čega – je provodi. Strogo demokratski: vlast treba da pripada, ne samozvanim čuvarima naciona („vitalnog nacionalnog interesa“), nego – najboljima među nama. Onima koji svoje društveno djelovanje temelje moralu, znanju, sposobnostima i umijeću. Za sada to nije tako. Nego, upravo – suprotno. Vladaju najgori, tako što podobni, logikom nepotističko-kumovskog i stranačkog prvenstva – redovno potiskuju sposobne.

Ali, kako izaći iz te legalizovane prevare, u kojoj svakodnevno ponavljana priča o „nacionalnom interesu“ u praksi završava kao puki – *interesni* nacionalizam? Isplati se biti nacionalista.

Najkraće i pojednostavljeno, za potrebe ove vrste spisa, našem namjenski isfabrikovanom, ljudski ponižavajućem,

netolerantnom, koruptivno-nepotističkom i nemoralnom ambijentu, izlaz je u *pravnoj državi*, vladavini zakona i stvaranju klime *jednakih šansi za sve*. Odnosno, eliminaciji ograničenja bilo koje vrste javno marketiranog i stranački nametanog pripadanja bilo čemu: etnosu, klerosu ili nekom ideološki nametanom opredjeljenju. A to, bez solidno informiranog, racionalno osviještenog građanstva, nije moguće. I upravo to je zadaća ovog leksikona, koji svoju društvenu težinu i edukativnu ulogu crpi upravo iz te, namjenski potisnute logike spoznajnog samorazumijevanja svakog pojedinca/ke, društvene grupe i cjelokupnog naciona.

Preciznije govoreći, pluralistički (resp. ljudski) koncept politike gluh je za pragmatiski indukovane isključivosti i jednostrano obojene forme vladanja. Kao takav, demokratski pluralizam podrazumijeva i zagovara harmoniju i uravnoteženost svih društvenih aktera i rezolutno isključuje funkcionalizaciju političkog djelovanja sa stanovišta samo jedne (bilo koje) društvene snage, formacije ili idejne orijentacije. U tom smislu, didaktičko-pedagoška namjena ovog leksikona tiče se ne samo politički zainteresovanih građana i građanki već i aktivista i aktivistkinja civilnog društva. Teleološki, najšire gledano, kao svoje ciljane grupe, leksikon markira nastavnike i nastavnice srednjih škola, njihove učenike i učenice, te studente i studentice prava, ekonomije, politologije, sociologije i filozofije. Odnosno, studente i studentice svih društveno-humanističkih nauka, kojima može poslužiti kao priručnik i prva pomoć u lakšem razumijevanju i ovladavanju najširoj materijom leksikom tretirane problematike.

Otvoreno društvo – društvo znanja – mnogo je bliže demokraciji, slobodi, pravdi i istini od idejno uspavanog, krutog, ideološki, klero-etnički zatvorenog društva neznanja.

Prof. dr. Esad Bajtal

Jezička i rodna recenzija

Pojam „**zoon politikon**“ pripisuje se Aristotelu, iako je i Platon shvatao pojedinca kao političko biće, a označava čovjeka kao društveno biće koje oblikuje zajednicu i koje je na nju upućeno, što ga čini političkim bićem/životinjom, te ima prirodnu usmjerenost ka izgradnji zajednice, tj. države, u okviru koje očekuje lijep, dobar i pravedan život. S tim u vezi, leksikon političke kulture „Politikon“ nastoji kroz pet poglavlja sažeto i jasno predstaviti čitalačkoj publici naizgled poznate političke pojmove našeg, i nama sličnih, postsocijalističkih društava, koji bi nam trebali osigurati dobar i pravedan sistem da bismo lijepo živjeli u njemu. Leksikon donosi aktuelne informacije o temeljnim pojmovima iz oblasti prava, ekonomije, parlamentarizma, izbornog sistema i vanjske politike, te ih objašnjava kroz njihove pojave, institucije i prakse u kontekstu Bosne i Hercegovine.

Leksikon je nastao kroz koautorski rad Saše Magazinovića, Svetlane Cenić, Anide Šabanović, Sanele Čičić i Ifeta Ferageta. Bez obzira na to što pojmova ima mnogo, poseban izazov bio je kako odabrati baš po 40 za svaku oblast. Ovom izazovu je uspješno odgovoreno, budući da su prethodno definirani kriteriji, što je omogućilo da izbor bude objektivan, uzimajući u obzir njihova ograničenja. S obzirom na specifičnosti samih oblasti, neka odstupanja u definiranju su očekivana i najavljena

u uvodnom poglavlju, a treba dodati da ova odstupanja ne predstavljaju opterećenje pri čitanju.

Vrijednost ovog djela, osim što mapira temeljne pojmove kroz koje se manifestira politička kultura u Bosni i Hercegovini, leži i u činjenici da će biti nezaobilazan priručnik svima koji se bave istraživanjima širokog spektra političkih tema. Čak i oni/e zainteresirani/e čitatelji i čitateljice kojima su, na primjer, pravni ili ekonomski pojmovi poznati, mogu biti obradovani/e činjenicom da u istoj knjizi mogu pronaći i značajne informacije iz oblasti parlamentarizma ili vanjske politike. Iako je za većinu pojmova očigledno da su usko povezani s oblašću u koju su svrstani, neki od pojmova bi se mogli naći i u nekom drugom poglavlju, jer su podjednako relevantni i za neke druge oblasti, što samo ukazuje na međusobnu povezanost različitih dijelova naše društvene stvarnosti i novih globalnih političkih kretanja, koja su od značaja za Bosnu i Hercegovinu.

Kako je unaprijed bilo zadano da će svaka oblast obraditi po 40 pojmova, što u konačnici čini leksikon od 200 objašnjenih pojmova, bilo je očekivano da će neki pojmovi biti izostavljeni, iako se nekima mogu činiti kao nezaobilazni u političkom i društvenom kontekstu za ovaj tip leksikona. S obzirom na to da su u leksikonu date kratke definicije, ovaj pristup može biti koristan, ali i inspirativan da se daljnje samostalno istraživanje i dublju kontekstualizaciju pojave koju pojam objašnjava.

Pomnim čitanjem leksikona otvara se prostor za dublje promišljanje o brojnim temama, pa tako postaje očigledan, na primjer, i stari problem koji se tiče vlasti i podzastupljenosti žena u parlamentima u našoj zemlji. Iako je Izborni zakon BiH usklađen sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH kroz propis da će se manje zastupljen spol naći na kandidatskim listama u procentu od najmanje 40%, u praksi, i trenutno, svjedočimo

da žene u sazivima zakonodavnih i predstavničkih tijela nisu zastupljene 40%, kao ni na pozicijama u izvršnoj vlasti.

Zbog svega navedenog, preporučujem ovaj leksikon za objavljivanje, tim prije što, koliko je meni poznato, sličan leksikon ne postoji u našoj zemlji. Stoga sam uvjeren sam da će njegovo objavljivanje biti korisna baza i inspirativno štivo za razna buduća istraživanja. Osim toga, sadržaj ove knjige može biti interesantan i najširoj čitalačkoj publici u Bosni i Hercegovini i regiji.

Jasmina Čaušević

magistrica društvenih nauka iz
oblasti rodnih studija

Politološka recenzija

„**Politikon**“ – politički leksikon je referentni resurs za opću javnost. Sadrži definicije terminologije vezane uz glavne poddiscipline u politologiji, kao što su demokracija, izbori, vanjska politika, međunarodni odnosi, pravo i druge relevantne teme. Autori i autorice pojmova su iskusni/e praktičari i praktičarke, te stručnjaci i stručnjakinje iz svojih područja, koji/e pružaju jasne i sažete definicije ključnih pojmova i koncepata.

Bilo da ste iskusna/na politički analitičar ili analitičarka, ili početnik ili početnica koji tek počinju učiti o tim temama, „**Politikon**“ ima nešto za ponuditi. Autori i autorice dali/e su jasne definicije i objašnjenja pojmova, kao i kontekstualne informacije.

Poglavlje o izborima detaljno pojašnjava različite aspekte izbornog procesa. „**Politikon**“ nudi pregled različitih vrsta izbora, kao što su opći izbori, prijevremeni izbori i referendumi. U pojmovima koji se bave vanjskom politikom i međunarodnim odnosima detaljno se razmatraju aspekti povezani sa ovom oblašću, sa posebnim fokusom na EU integracije. U knjizi se također detaljno definiraju ključni pojmovi iz parlamentarne politike i pojašnjavaju specifičnosti parlamentarnih procedura i koncepata koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini.

U dijelu posvećenom pravu, daje se sveobuhvatan pregled različitih koncepata i praksi, uključujući kazнено i građansko pravo. Leksikon obuhvata opsežan odjeljak o ekonomiji i finansijama, u kojem se razmatraju koncepti kao što su javne finansije, budžet, siva ekonomija, fiskalni federalizam i drugi pojmovi iz kojih je moguće spoznati sve aspekte uloga države u ekonomiji.

Općenito, „**Politikon**“ predstavlja izvrstan resurs za sve koji žele razumjeti ključne teme politike, demokracije, izbora, vanjske politike, ekonomije, finansija i prava. Stručnost autora i autorica čine ovaj leksikon nezamjenjivim vodičem za složeni jezik i terminologiju ovih područja. Bilo da ste praktičar ili praktičarka, ili neko ko želi proširiti svoje znanje, „**Politikon**“ je kvalitetan izvor koji nudi korisne uvide u važne društvene teme.

Prof. dr. Sead Turčalo

Ekonomija

Akcize ili trošarine

spadaju u poreze na pojedinačna dobra i usluge. Oporezuje se potrošnja ili upotreba tačno određenih proizvoda. Osnovni cilj uvođenja akciza/trošarina je fiskalnog karaktera i oporezuju se proizvodi masovne potrošnje koji nemaju supstitute ili je njihova supstitucija (zamjena) teško izvodljiva (naftni derivati, alkohol, duhan, kafa itd).

Aproprijacija

je zakonsko ovlaštenje koje daje zakonodavno tijelo, sadržano u budžetu za budžetske korisnike za preuzimanje obaveza za nabavku roba, usluga, radova ili objekata, koji će se koristiti u svrhe utvrđene u budžetu i to u iznosima koji ne mogu biti veći od iznosa odobrenog za te namjene tokom fiskalne godine.

Bruto domaći proizvod (BDP)

predstavlja tržišnu vrijednost svih dobara i usluga proizvedenih u nekoj zemlji tokom kalendarske godine. Komponente BDP-a su lična potrošnja (potrošnja domaćinstava na robe i usluge, izuzev kupovine novog stambenog prostora), investicije (kupovina kapitalne opreme, zaliha i nekretnina, uključujući kupovinu novog stambenog

prostora), državna potrošnja (državni izdaci za robe i usluge tj. potrošnja svih nivoa vlasti na robe i usluge) i neto izvoz (izvoz umanjen za uvoz, pri čemu, ako je uvoz veći od izvoza, ova vrijednost ima predznak minus).

Budžet ili proračun

je procjena godišnjih prihoda i primitaka te utvrđeni iznos izdataka i drugih plaćanja države, odnosno lokalne jedinice, koje odobrava parlament/skupština, odnosno skupština lokalne jedinice, u skladu s odredbama ustava i drugih zakona. Budžet ili proračun bi trebao odražavati ekonomsku politiku.

Budžetska i izvanbudžetska kontrola

predstavlja sistem kontrole materijalno-finansijskog poslovanja budžetskog korisnika, kao i pravnih i fizičkih osoba kojima se sredstva osiguravaju u budžetu.

Budžetski izdaci

su odlivi novca za finansijsku i nefinansijsku imovinu i otplatu zajmova.

Budžetski korisnici

su tijela uprave i ostali koji su u budžetu uvršteni kao budžetski korisnici.

Budžetski primici

su prilivi novca od finansijske imovine, nefinansijske imovine, domaće i inostrane pomoći i zaduživanja.

Budžetski rashodi

su propisani zakonom i propisima donesenim na temelju zakona za poslove, funkcije i programe koji se planiraju u budžetu i finansijskim planovima budžetskih korisnika.

Budžetsko odobravanje sredstava

predstavlja okvirni iznos sredstava za pokriće rashoda i izdataka koji se budžetskom korisniku utvrđuje mjesečno.

Budžetsko računovodstvo

je dio računovodstvenog sistema, kojim se uređuje planiranje, evidentiranje, analiziranje, nadzor i izvještavanje o poslovnim događajima budžetskih korisnika i izvanbudžetskih fondova.

Carine

su vrsta fiskalnog prihoda, odnosno posebna dažbina koju država naplaćuje prilikom prelaska robe preko državne, odnosno carinske granice. Spadaju u posebne poreze i predstavljaju jedan od najznačajnijih instrumenata vanjskotrgovinske razmjene. Ciljevi zbog kojih se uvode carine mogu biti: fiskalni (da se prikupe odgovarajuća finansijska sredstva za državu), ekonomski (da štite domaću privredu ili samo određenu granu od konkurencije, na primjer) i socijalni (snižanjem carina na određene proizvode koji su bitni za životni standard određenih socijalnih grupa, djeluje se na pojeftinjenje, odnosno stimulaciju potrošnje).

Centralna banka i Valutni odbor

Centralna banka Bosne i Hercegovine održava monetarnu stabilnost u skladu s currency board aranžmanom, što znači da izdaje domaću valutu uz puno pokriće u slobodnim konvertibilnim deviznim sredstvima po fiksnom kursu 1 KM:0,51129 EURO. Centralna banka upravlja službenim deviznim rezervama ostvarenim izdavanjem domaće valute. Centralna banka pomaže i održava odgovarajuće platne i obračunske sisteme. Također koordinira djelatnosti agencija za bankarstvo bh. entiteta, koje su nadležne za izdavanje dozvola za rad i superviziju banaka.

Doprinosi

su vrsta javnih prihoda kod kojih je pružena usluga srazmjerna plaćenom doprinosu (usluga srazmjerna uplatama). U BiH se ubiru iz plate i na platu (tj. na teret zaposlenih i na teret poslodavca). To su prihodi izvanproračunskih/vanbudžetskih fondova zdravstvenog i mirovinskog/penzionog osiguranja. Služe za finansiranje državnih usluga koje imaju socijalnu komponentu. U bh. zakonodavstvu oblast obaveznih doprinosa i njihova uplata je koncipirana i konstituirana u skladu sa ustavnim uređenjem države Bosne i Hercegovine, te je isključivo u nadležnosti entiteta. Za finansiranje obaveznog penzijskog i invalidskog osiguranja, zdravstvenog osiguranja i osiguranja od nezaposlenosti, donošenjem Zakona o doprinosima u FBiH i RS ustanovljen je sistem osnovnih, a obaveznih instrumenata.

Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD)

osnovana je 1992. kako bi podstakla tranzicije zemalja Srednje i Istočne Evrope prema tržišnom privređivanju.

Svojim djelatnostima treba da doprinosi ekonomskom napretku i obnovi podstičući privatne i preduzetničke inicijative. Banka pomaže zemljama članicama primao-cima koje provode programe privatizacije, demonopolizacije i decentralizacije. Pomoć Banke ostvaruje se na više načina, a naročito direktnim ulaganjima u privatna ili državna poduzeća i banke ili sufinansiranjem ulaganja u preduzeća. Pored toga, Banka prikuplja domaći i strani kapital i iskusni menadžment radi ulaganja u određena, prema ocjeni Banke, konkurentna preduzeća. Banka takođe osigurava tehničku pomoć za pripremu, finansiranje i provođenje određenih investicionih projekata ili projekata razvoja tržišta kapitala, odnosno drugih strukturnih ili sektorskih promjena koje zahtijeva prelaz u tržišno privređivanje. Članice Banke su evropske i neevropske države članice MMF-a, Evropske zajednice i Evropske investicione banke.

Evropska investiciona banka (EIB)

je bankarska ustanova koju je 1957. godine osnovalo šest zemalja da bi pridonosila razvoju na zajedničkom tržištu pomoću sredstava s tržišta i vlastitih sredstava i to odobravanjem kredita i garancija na neprofitnoj osnovi. Danas okuplja članice Evropske unije i svoje je poslovanje proširila znatno izvan granica ove integracije. Osim navedenog finansiranja projekata, finansira modernizaciju i pretvaranje privrednih struktura, kao i projekte u većem broju zemalja u razvoju. Sudjeluje kao sufinansijer važnih razvojnih projekata, a odobrava garancije drugim finansijskim organizacijama i bankama. Posluje na neprofitnoj osnovi, što označava vezivanje kamata na kredit za troškove mobilizacije resursa. U pogledu objektivizacije i

selekcije investicionih projekata uživa visok stepen nezavisnosti. Članica je Grupacije Svjetske banke.

Feministička ekonomija

predstavlja ekonomski pristup koji pokušava uključiti perspektivu žena u analizu ekonomije. Stoga se ekonomski odnosi i događaji mogu tumačiti pretpostavljajući, u prvom redu, nejednakost koja bi uvijek prevladavala i koja bi i dalje postojala između muškaraca i žena, prema ovom pristupu. Feministička ekonomija je tada, više od škole mišljenja, način pristupa ekonomiji koji nam omogućava da je promatramo iz druge logike.

Finansijski plan

je akt budžetskog korisnika kojim su utvrđeni njegovi prihodi i primici, te rashodi i izdaci za jednu godinu u skladu sa zakonom o budžetima (budžetskom sistemu).

Fiskalna godina

je razdoblje od 1. januara do 31. decembra.

Interna kontrola

obuhvata organizaciju, politike i procedure koje se koriste kako bi se osiguralo da vladini programi postižu namjeravane rezultate; da su resursi korišteni u ovim programima u skladu sa postavljenim ciljevima određene organizacije; da su programi zaštićeni od gubitaka, prevare i lošeg upravljanja i da su na raspolaganju pouzdane i pravovremene informacije koje se koriste pri izvještavanju, potpori i donošenju odluka.

Interna revizija

je nezavisno tijelo koje osigurava objektivne analize u cilju poboljšanja poslovanja određenog organa. Ova aktivnost

pomaže organu da ostvari svoje ciljeve uvođenjem sistemskih i discipliniranih metoda procjene i poboljšanja efikasnosti upravljanja rizikom kontrole i procesa upravljanja.

Izvanbudžetski korisnici

su privredna društva, organizacije i ustanove koje obavljaju javne usluge i obavljaju javni servis, a utemeljene su posebnim propisima, i druge pravne osobe u kojima općine imaju odlučujući uticaj na upravljanje na osnovu strukture kapitala.

Javni prihodi

služe za podmirenja javnih potreba, tj. državnih rashoda (javnih rashoda), svi se ubiru u novcu, ubiru se redovno (godišnje ili u nekom drugom intervalu) i plaćanje ne dovodi u pitanje postojeću imovinu (izuzetno, realni porez na imovinu). Originalni ili izvorni javni prihodi su prihodi koje država ostvaruje svojom ekonomskom aktivnošću na tržištu, na kojem ravnopravno nastupa s drugim privrednim subjektima ili po osnovu prava vlasništva. To su prihodi od državne imovine, dobit javnih preduzeća u državnoj svojini, prihodi ostvareni od prodaje dobara i usluga, i slično. Derivatni ili izvedeni prihodi su oni do kojih država dolazi po osnovu svoje poreske vlasti, odnosno po osnovu poreskog suvereniteta. Poseban slučaj su vanredni javni prihodi, koji se uvode za vremenski ograničen period da bi se pokrili vanredni javni rashodi. Kad se uvedu, imaju sve odlike redovnih javnih prihoda, ali se obično uvode za određeni vremenski period.

Javni radovi

su radovi na izgradnji različitih objekata od općeg društvenog interesa, kao što su izgradnja puteva, kanala i

drugih prometnica, radovi na izgradnji brana, mostova i velikih stambenih četvrti, školskih i bolničkih centara, zatim radovi na regulaciji slivova rijeka i jezera i slično. Glavna odlika ovih radova je da ih najčešće organizira država i finansira iz svojih sredstava, često u saradnji s manjim ili većim brojem pojedinačnih preduzeća. Osnovni razlog koji motivira državu da pribjegne organiziranju javnih radova je težnja da se ublaži ili riješi problem nezaposlenosti i oživi privreda.

Javni rashodi

imaju za osnovni cilj zadovoljenje javnih potreba i izraženi su u novcu. Svaka odgovorna vlast nastoji da formira i održi takvu strukturu javnih rashoda koja će na optimalan način moći osigurati prvenstveno sljedeće: stabilnost privrede i optimalan ekonomski rast, određenu strukturu razvoja, socijalnu politiku, sigurnost unutar zemlje i teritorijalni integritet, odgovarajuću politiku razvoja nauke, obrazovanja i kulture itd.

Kapitalna investicija

je razvojni projekt, unaprjeđenje projekta i izgradnja infrastrukture, koji uključuju pokretnu i nepokretnu imovinu, opremu i konsultantske usluge koji su dio takvog projekta, prethodno odobrenog od nadležnog upravnog organa i koji ima period amortizacije duži od pet godina te služi javnim interesima.

Međunarodni monetarni fond

(MMF; engl. International Monetary Fund – IMF) međunarodna je organizacija zadužena za nadzor globalnog finansijskog sistema nadziranjem kamatnih stopa i bilansa plaćanja, kao i za pružanje tehničke i finansijske pomoći.

Područja aktivnosti MMF-a su: posmatranje, finansijska i tehnička pomoć. Nadzor se sastoji od procjene propisa o novčanoj razmjeni zemalja članica s obzirom na uvjerenje kako jaka i dosljedna ekonomska politika vodi stabilnom deviznom kursu te pogoduje rastu i razvoju svjetske ekonomije. Finansijska pomoć uključuje kredite i zajmove članicama MMF-a s platnim bilansom koja podupire politiku prilagođavanja i reforme. Što se tiče tehničke pomoći, MMF pruža stručnu i ostalu pomoć svojim članicama u kreiranju i provođenju finansijske i monetarne politike, osnivanju institucija, dogovorima s MMF-om, te prikupljanju statističkih podataka.

Obveznica

je prenosni dokument u nematerijaliziranoj formi – elektronskom zapisu, koji se prenosi u serijama, a koji vlasnici/e koriste za pribavljanje prava od onih koji/e izdaju garancije u skladu sa zakonom i odlukom o izdavanju.

Parafiskalne takse (neporeska davanja)

su novčani prihod države koji služi za finansiranje javnih potreba. Obveznici plaćanja su fizičke i pravne osobe. Takse su protunaknada za uslugu koju država čini obvezniku. Element prisile kod plaćanja takse se vidi u sljedećem: (a) što je obavezu takse i visinu te obaveze jednostrano utvrdio državni organ, (b) što se neka prava ili činidbe mogu ostvariti samo nakon što obveznik pokrene propisani postupak, odnosno učini određenu radnju i (c) što će se nepodmirene obaveze naplatiti prisilno. Obaveza plaćanja takse veže se za neku nematerijalnu uslugu.

Plan razvojnih programa

je planiranje izdataka za investicije i kapitalne donacije.

Porez na dodanu vrijednost (PDV)

je oblik poreza na promet, čija je realizacija podijeljena u parcijalna plaćanja koja se obavljaju na temelju dodate vrijednosti u svakoj fazi procesa proizvodnje i distribucije. PDV se obračunava i uplaćuje sukcesivno, prilikom svake prodaje, ali samo na neto vrijednost ostvarenu u svakoj fazi. Izvoz se vrši bez ovog poreza, a uvoz se opterećuje istim stopama kao i nacionalni proizvod. Stopa može biti jedinstvena, ali i diferencirana na različite vrste robe ili usluga.

Porez na dohodak

je neposredni (direktni porez) koji se generalno propisuje na godišnjoj osnovi na dohodak fizičkih i pravnih osoba, mada se za pravne osobe obično koristi termin dobit. Većina zakona taksativno nabraja stavke koje se smatraju dohotkom za potrebe oporezivanja. Može biti progresivan, što znači da stopa poreza raste s porastom dohotka. Alternativno, za oprezivanje dohotka može biti propisana proporcionalna stopa.

Projekcija budžeta

je procjena prihoda i primitaka, te rashoda i izdataka budžeta za višegodišnje planiranje.

Prosječna plata

se dobije kada se saberu pojedinačne plate svih zaposlenih i podijele sa ukupnim brojem radnika/ca, što znači da na prosjek utiču ekstremne vrijednosti, te bi pouzdaniji pokazatelj bila medijalna plata koja predstavlja sredinu

niza i mjerilo bi se odstupanje pojedinih kategorija od medijane.

Rebalans

je izmjena budžetskih/proračunskih iznosa, odnosno njihovo smanjenje ili povećanje u odnosu prema izvorno planiranom budžetu/proračunu. Obavlja se tokom fiskalne godine i isključivo na način kao i usvajanje budžeta/proračuna.

Rodno (gender) odgovorno budžetiranje

je sredstvo koje podrazumijeva poštovanje načela ravnopravnosti spolova tokom pripreme budžeta, te raspodjele i dodjele finansijskih resursa. U Bosni i Hercegovini budžeti, u većini slučajeva, nisu kreirani prema principu koji uvažava potrebe oba spola.

Siva ekonomija

je, u najširem smislu, svaka protivzakonita privredna aktivnost usmjerena ka sticanju koristi za sebe i svoj račun, a na štetu drugih pojedinaca/ki, privrednih subjekata ili države. Siva ekonomija je aktivnost koja putem nepoštovanja pravnih normi i poslovanja van legalnih tokova ima za cilj izbjegavanje plaćanja propisanih fiskalnih i drugih obaveza prema državi. Pojavom sive ekonomije i njenim razvojem državi izmiču značajni izvori budžetskih prihoda. Zbog toga siva ekonomija ne samo da ugrožava redovan priliv budžetskih sredstava, već i ozbiljno ugrožava proizvodnju i regularni promet roba i usluga. Nelojalno konkurirajući čitavoj registriranoj (legalnoj) privredi, ona umanjuje i efikasnost ekonomske politike na nivou države. Često se dešava da namjerno izbjegavanje plaćanja jednih obaveza prouzrokuje nenamjerno izbjegavanje drugih.

Na primjer, neprijavlivanje radnika/ca zbog izbjegavanja plaćanja poreza ima za posljedicu izbjegavanje plaćanja doprinosa za socijalno osiguranje.

Svjetska banka

(engl. World Bank) predstavlja skupinu pet međunarodnih organizacija: Međunarodna banka za obnovu i razvoj (engl. International Bank for Reconstruction and Development – IBRD), Međunarodno udruženje za razvoj (engl. International Development Association – IDA), Međunarodna finansijska korporacija (engl. International Finance Corporation – IFC), Multilateralna investicijska garancijska agencija (engl. Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA) i Međunarodni centar za rješavanje investicijskih sporova (engl. International Centre for Settlement of Investment Disputes – ICSID). Njihova odgovornost je pružanje finansijske pomoći zemljama s ciljem ekonomskog razvoja, smanjenja siromaštva i poticanja međunarodnih investicija. Grupa i pridruženi entiteti imaju sjedište u Washingtonu, SAD.

Trezor (trezorsko poslovanje)

je sistem budžetskog/proračunskog i finansijskog upravljanja državnim prihodima, rashodima i državnim dugovima. Obuhvata planiranje, izvršavanje, te nadzor i korištenje sredstava državnog budžeta/proračuna. U javnim finansijama, trezor predstavlja organizacionu jedinicu u sastavu ministarstva finansija, odnosno lokalnog organa nadležnog za finansije. Svaki trezor ima svoj konsolidirani račun na kojem svi korisnici sredstava odgovarajućeg budžeta drže svoja sredstva dobijena iz budžeta ili ostvarena kao „sopstveni prihod“. Funkcioniranje je regulirano državnim zakonom, entitetskim zakonima i zakonom

Brčko distrikta, dok je za niži nivo vlasti ova oblast regulirana zakonima o trezorskom poslovanju.

Zaduživanje

je uzimanje zajma ili izdavanje vrijednosnih papira za otplatu glavnice duga i finansiranje budžetskog deficita, te finansiranje kapitalnih investicija i posebnih programa.

IZBORI I DEMOKRATIJA

Aktivno biračko pravo

je pravo osobe da glasa na izborima.

Birač/ica

(u smislu Izbornog zakona BiH) je državljanin/ka Bosne i Hercegovine koji/a je upisan/a u Centralni birački spisak.

Biračko mjesto

je fizička lokacija na koju ljudi idu da daju svoj glas tokom izbora.

Centralni birački spisak

je evidencija o državljanima/kama BiH koji/e imaju biračko pravo u skladu sa Izbornim zakonom BiH i formira se, vodi i koristi za potrebe organizacije i provedbu izbora u skladu sa zakonom, za provođenje referendumata, za provođenje opoziva izabranog zvaničnika/ce i izbore organa lokalne samouprave u skladu sa zakonom.

Glasač/ica

(u smislu Izbornog zakona BiH) je državljanin/ka Bosne i Hercegovine koji/a je upisan/a u Centralni birački spisak i koji/a je ostvario/la aktivno biračko pravo.

Glasačka kabina

je ograđeni prostor u kojem birači/ce mogu tajno glasati.

Glasačka kutija

je zapečaćena ambalaža u kojoj se nalaze glasački listići koje su ubacili/e birači/ce.

Glasanje putem pošte

je oblik glasanja u odsustvu.

Glasanje u odsustvu

je glasanje koje nije izvršeno lično na dan izbora.

Govor mržnje

je svaki oblik javnog izražavanja ili govora koji izaziva ili potiče mržnju, diskriminaciju ili nasilje protiv bilo koje osobe ili grupe osoba, na osnovu rase, boje kože, nacionalnosti, spola ili vjere, etničkog porijekla ili bilo koje druge lične karakteristike ili orijentacije koja podstiče na diskriminaciju, neprijateljstvo i nasilje.

Izbjeglo lice

u smislu izbornog procesa je državljanin/ka Bosne i Hercegovine koji/a ima biračko pravo i boravi u inostranstvu u statusu izbjeglog lica iz BiH.

Izborna godina

je period koji se poklapa s kalendarskom godinom u kojoj je predviđeno održavanje izbora.

Izborna jedinica

podrazumijeva:

- Osnovnu izbornu jedinicu koja podrazumijeva općinu, grad, Brčko distrikt BiH, gradsku izbornu jedinicu

Grada Mostara i izborne jedinice gradskog područja Grada Mostara u kojoj se bira i konstituira ukupan broj predstavnika/ca za određeni nivo vlasti i koje unutar sebe nemaju višečlane izborne jedinice

- Kantonalnu izbornu jedinicu u kojoj se bira i konstituira ukupan broj predstavnika/ca za određeni nivo vlasti i koja unutar sebe nema višečlane izborne jedinice
- Entitetsku izbornu jedinicu u kojoj se bira i konstituira entitetski nivo vlasti i koja unutar sebe ima višečlane izborne jedinice
- Entitetsku izbornu jedinicu u kojoj se bira državni nivo vlasti.

Izborna kampanja

uključuje radnje i postupke u periodu utvrđenom Izbornim zakonom BiH tokom kojeg politički subjekt, na zakonom utvrđen način, upoznaje birače/ice i javnost sa svojim programom i kandidatima/kinjama za predstojeće izbore.

Izborni ciklus

je mandatni period koji se odnosi na određeni nivo vlasti.

Izborni period

je period od dana raspisivanja izbora do dana potvrđivanja rezultata izbora.

Izborni prag

predstavlja određen procenat osvojenih glasova (važućih glasačkih listića) koji mora osvojiti politički subjekt da bi stekao pravo učešća u raspodjeli mandata.

Izlaznost na izborima

predstavlja odziv birača/ica i pokazuje postotak birača/ica sa pravom glasa koji su zaista glasali/e.

Izvršna funkcija

obuhvata:

- Predsjedništvo Bosne i Hercegovine
- Vijeće ministara Bosne i Hercegovine
- Predsjednika/cu i potpredsjednike/ce Federacije Bosne i Hercegovine
- Predsjednika/cu i potpredsjednike/ce Republike Srpske
- Vladu Federacije Bosne i Hercegovine, uključujući premijera/ku
- Vladu Republike Srpske, uključujući predsjednika/cu Vlade
- Vladu Brčko distrikta BiH
- Kantonalnu vladu
- Gradonačelnika/cu, zamjenika/cu gradonačelnika/ice i gradsku vladu
- Načelnika/cu općine, zamjenika/cu načelnika/ce općine i rukovodeće službenike/ce koje imenuje načelnik/ca općine
- Ostale izvršne funkcije utvrđene zakonom.

Kandidat/kinja na izborima

je osoba koja traži nominaciju ili izbor na određenu funkciju i koja je ili ispunila zakonske uslove da se njegovo/njeno ime odštampa na glasačkom listiću ili ima pravo da se njegovo/njeno ime upiše na glasački listić i računa kao izbor birača/ica za takmičenje.

Kandidatska lista

je lista političkih subjekata koju Centralna izborna komisija ovjerava u cilju učešća na izborima.

Kompenzacijski mandat

je mandat koji služi za kompenziranje nedovoljne proporcionalnosti, a koja nastaje sabiranjem rezultata za pojedine višečlane izborne jedinice.

Mandat

je naredba ili ovlaštenje da se djeluje na određeni način i u određenom kapacitetu dato vladi ili osobi, posebno kao rezultat glasanja ili odluke.

Neposredno izabrana javna dužnost ili funkcija

je dužnost ili funkcija na koju je osoba izabrana direktnim putem na izborima.

Nepotvrđeni glasački listić

je glasački listić identičnog dizajna i sadržaja kao običan glasački listić koji se nakon glasanja stavlja u posebnu kovertu i koji se ne prebrojava na redovnom biračkom mjestu, već se broji u Centru za brojanje, nakon provjere biračkog prava.

Nespojivost funkcija

označava nedozvoljeno istovremeno obnašanje dvije ili više funkcija. Na primjer, članstvo u upravnom odboru, nadzornom odboru, skupštini, upravi ili menadžmentu, kao i djelovanje u svojstvu ovlaštene osobe u javnom preduzeću, nespojivo je s javnim funkcijama izabranog zvaničnika ili zvaničnice, odnosno nositelja ili nositeljice izvršne funkcije.

Nevažeći glasački listić

je glasački listić koji je proglašen nevažećim i neće biti uključen u prebrojavanje glasova.

Ovjera učešća na izborima

je potvrda da politička stranka, nezavisni/a kandidat/kinja, koalicija ili lista nezavisnih kandidata/kinja ispunjavaju zakonom propisane uslove za učešće na izborima.

Parlamentarna stranka je

politička stranka koja je zastupljena u predstavničkim ili zakonodavnim organima vlasti.

Pasivno biračko pravo

je pravo osobe da bude kandidirana i izabrana na izborima.

Politički imenovana funkcija

je funkcija na koju osobu imenuje drugo lice (npr. ministar ili ministrica imenuje svoje savjetnike/ce) ili kolektivnog tijela (npr. parlament imenuje ministre/ice).

Politički subjekt

je politička stranka, nezavisni/a kandidat/kinja, koalicija ili lista nezavisnih kandidata/kinja, ovjerena za učešće na izborima u skladu sa Izbornim zakonom BiH.

Pripadnik/ca nacionalne manjine

je državljanin/ka Bosne i Hercegovine koji/a ne pripada nijednom od tri konstitutivna naroda. Nacionalnu manjinu čine ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne historije i drugih obilježja.

Raseljeno lice

je državljanin/ka Bosne i Hercegovine kojem je status raseljenog lica utvrdio nadležni organ uprave za pitanja raseljenih lica u skladu sa zakonom.

Sredstva za provedbu izbora

su sredstva za materijalne troškove i sredstva za naknade za rad organa za provođenje izbora.

Sukob interesa

podrazumijeva situaciju u kojoj nosilac/iteljica javne funkcije ima privatni interes koji kao takav utiče, može uticati ili se stvara utisak da utiče na zakonitost, transparentnost, nepristrasnost i objektivnost u obavljanju javne funkcije.

Tajnost izbora

je temeljni demokratski princip prema kojem birači/ce imaju slobodu da anonimno daju svoj glas na izborima ili referendumu.

Tali obrazac

(engl. tally) je papirni obrazac koji se koristi za prikupljanje podataka u procesu prebrojavanja glasova.

Višečlana izborna jedinica

je izborna jedinica u kojoj se bira više od jednog, ali manje od ukupnog broja predstavnika/ca za određeni nivo vlasti.

PRAVO

Administrativna zabrana ili zabrana na plati

odnosi se na obustavu dijela plate radi namirenja duga. Obustava se može izvršiti na dva načina. Prvi je dobrovoljni način, gdje se obustava vrši isključivo uz pristanak dužnika/ce, sve do potpunog namirenja duga. Drugi način je prinudno izvršenje, koje se provodi na osnovu sudskog rješenja, ali uz određena ograničenja. Maksimalni iznos obustave može iznositi do polovine mjesečne plate ako plata ne prelazi 1.000,00 KM. Na dio plate koji prelazi 1.000,00 KM moguće je prinudno izvršenje u visini do dvije trećine tog dijela. Prinudno izvršenje traje sve dok dug ne bude u potpunosti namiren.

Amnestija

je akt zakonodavnog tijela (skupštine) odgovarajućeg nivoa vlasti kojom se poimenično neodređenom broju lica daje oslobođenje od krivičnog gonjenja za određena krivična djela ili potpuno ili djelimično oslobođenje od izvršenja preostalog dijela kazne, zamjena izrečene kazne blažom kaznom, brisanje osude ili ukidanje pravnih posljedica osude. Amnestija se može davati i kombinacijom navedenih kriterija, ali može obuhvatiti i učinioce/teljice krivičnih djela bez obzira na prirodu i težinu krivičnih djela

i zapriječenu kaznu. Ona se može davati i u odnosu na pojedine kategorije osuđenika/ca.

Amandman

je korekcija pravnog dokumenta, koja se prvenstveno odnosi na korekciju zakona, ali može obuhvatiti i ugovore. Može predstavljati prijedlog za izmjenu ili dopunu nekog zakonskog prijedloga. Amandman ponekad mijenja ili dopunjuje zakon bez izmjene izvornog zakonskog teksta, pri čemu se dodaje na kraju zakona nakon njegovog usvajanja. U takvom slučaju, amandman se razlikuje od izmjena i dopuna zakona kojima se mijenja zakonski tekst.

Analogija

je situacija u kojoj se na jedan slučaj primjenjuje pravna norma predviđena za drugi slučaj, pod uvjetom da su ti slučajevi slični. Analogija predstavlja kombinaciju induktivnog i deduktivnog zaključivanja, koja omogućava poređenje dva slučaja na osnovu njihovih zajedničkih obilježja. Nakon što se utvrdi da posebna obilježja jednog slučaja proizlaze iz tih zajedničkih obilježja, pretpostavlja se, na osnovu sličnosti, da ista takva posebna obilježja postoje i u drugom slučaju, iako nisu poznata. Na osnovu toga, na drugi slučaj se primjenjuje pravna norma koja je predviđena za prvi slučaj. Na primjer, ako majka i njen muž imaju pravo da osporavaju očinstvo jer za to imaju važne interese, to pravo bi trebalo priznati i njihovim nasljednicima/ama, jer i oni/e mogu imati važne interese (da utvrde da nisu dužni/e nekoga izdržavati). Važno je naglasiti da je primjena analogije zabranjena u krivičnom pravu zbog potencijalno teških posljedica koje bi mogle nastati za građane/ke, s obzirom na težinu krivičnih pravnih sankcija.

Autorsko pravo

je skup pravnih normi koje uređuju imovinsko i moralno pravo autora/ice na djelima iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti. Autorsko djelo je individualna intelektualna tvorevina konkretizirana u određenoj formi. Imovinska prava sastoje se u iskorištavanju tog autorskog djela u smislu objavljivanja, reproduciranja, umnožavanja, prikazivanja, izvođenja i sl. Za svako iskorištavanje djela autor/ica ima pravo na naknadu, koja mu/joj po pravilu pripada za vrijeme njegovog/njenog života, dok određeno vrijeme poslije smrti ta naknada pripada i njegovim/njenim srodnicima/ama.

Ćutanje uprave ili ćutanje administracije

institut je upravnog prava prema kojem, ako nadležni prvostepeni organ (npr. općinska služba za urbanizam) ne donese rješenje po zahtjevu stranke u zakonom propisanom roku, smatra se da je zahtjev odbijen. U tom slučaju, stranka ima pravo žalbe drugostepenom organu (npr. ministarstvu prostornog uređenja). Drugostepeni organ može sam riješiti stvar ili naložiti prvostepenom organu da u ostavljenom roku donese rješenje po zahtjevu stranke.

Delikt

je pojam koji u krivičnom pravu označava društveno opasno i protivpravno ponašanje, poput krivičnog djela (npr. krvni delikt, seksualni delikt), prekršaja (npr. kod saobraćajnog prekršaja govori o deliktnoj radnji vozača/ice) ili privrednog prestupa. U građanskom pravu, delikt označava ponašanje (činjenje ili propuštanje), odnosno protivpravnu deliktnu radnju kojom se nanosi šteta tuđim imovinskim interesima, što za štetnika/cu stvara obavezu da oštećenom/j nadoknadi prouzrokovanu štetu.

Dionica ili akcija

je udio koji član/ica dioničkog (akcionarskog) društva ima u imovini društva i ujedno je vrijednosni papir koji predstavlja ispravu o pravu vlasništva udjela u nekom dioničkom društvu. Vlasnik/ca dionice, tj. dioničar/ka ima pravo na procentni udio svega što dioničko društvo posjeduje, uključujući i pravo na dobit dioničkog društva, poznatu kao dividenda. Dionička društva svojim dioničarima/kama obično isplaćuju dividendu iz neto dobiti društva, a vrlo često s rastom dobiti preduzeća raste i iznos dividende.

Dioničarsko ili akcionarsko društvo

je privredni subjekt čiji je osnovni kapital podijeljen na određeni broj akcija ili dionica. Društvo odgovara za svoje obaveze cjelokupnom imovinom, dok vlasnici/e dionica (dioničari/ke) ne odgovaraju za obaveze društva, osim u slučajevima predviđenim zakonom.

Diskriminacija

prema Zakonu o zabrani diskriminacije u BiH, predstavlja svako različito postupanje, uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi. Osnove diskriminacije uključuju rasu, boju kože, jezik, vjeru, etničku pripadnost, invaliditet, starosnu dob, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost s nacionalnom manjinom, političko ili drugo uvjerenje, imovinsko stanje, članstvo u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanje, društveni položaj i spol, seksualnu orijentaciju, rodni identitet, spolne karakteristike ili bilo koju drugu okolnost. Svrha ili posljedica takvog postupanja može

biti onemogućavanje ili ugrožavanje priznavanja, uživanja ili ostvarivanja prava i sloboda na ravnopravnoj osnovi u svim oblastima života.

Dokaz

je izvor saznanja (subjektivni ili objektivni) kojim se utvrđuje postojanje ili nepostojanje pravno relevantnih činjenica od kojih zavisi odluka u krivičnom, parničnom, upravnom ili drugom postupku. U parničnom postupku stranke su dužne iznijeti sve činjenice na kojima zasnivaju svoje zahtjeve i izvoditi dokaze kojima se utvrđuju te činjenice, dok u krivičnom postupku teret dokaza leži na tužitelju/ici.

Drugostepena presuda

je odluka zakonom određenog drugostepenog suda o žalbi izjavljenoj protiv odluke prvostepenog suda (prvostepena odluka). U parničnom (građanskom) postupku, žalba protiv drugostepene presude nije dozvoljena. Međutim, u krivičnom postupku žalba protiv drugostepene presude može biti dozvoljena, na primjer, u slučaju kada drugostepeni sud, odlučujući o žalbi, preinači prvostepenu presudu kojom je optuženi/a oslobođen/a od optužbe i donese presudu kojom se optuženi/a proglašava krivim/om.

Eksproprijacija

je jedan od načina tzv. originarnog (izvornog) sticanja prava državnog vlasništva na nekretninama na kojima postoji pravo privatnog vlasništva i to prinudnim oduzimanjem prava vlasništva zbog postojanja javnog interesa i uz isplatu pravične novčane naknade. Eksproprijacija se može provesti isključivo radi izgradnje objekata od općeg interesa (putevi, željezničke pruge, mostovi i slično).

Ekstradicija

je akt pružanja međunarodne pravne pomoći u obliku predavanja učinioca/teljice krivičnog djela od strane jedne države drugoj državi radi suđenja za krivično djelo ili radi izdržavanja kazne zatvora izrečene pravosnažnom presudom. Smisao ekstradicije je onemogućavanje da učinilac/teljica krivičnog djela bjekstvom u drugu državu izbjegne krivično gonjenje ili izdržavanje kazne.

Istraga

je postupak koji tužitelj/ica naređuje kada postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo. Iako zakon ne sadrži definiciju osnova sumnje, može se reći da osnov sumnje predstavlja postojanje okolnosti koje ukazuju na mogućnost da je izvršeno krivično djelo. Osnovna dužnost i pravo tužitelja/ice je otkrivanje i gonjenje učinilaca/teljica krivičnih djela koja su u nadležnosti suda. O provođenju istrage tužitelj/ica donosi naredbu koja sadrži podatke o učiniocu/teljici krivičnog djela ukoliko su poznati, opis djela iz kojeg proizilaze zakonska obilježja krivičnog djela, zakonski naziv krivičnog djela, okolnosti koje potvrđuju osnove sumnje za provođenje istrage i postojeće dokaze. U naredbi tužitelj/ica navodi koje okolnosti treba istražiti i koje istražne radnje treba poduzeti. Od 2003. godine, na snazi su novi krivičnoprocesni zakoni prema kojima je izvršeno spajanje ranijeg pretkrivičnog postupka i prethodnog krivičnog postupka u jedinstvenu istragu. Za razliku od ranijeg sistema, u kojem je istraga bila u nadležnosti istražnog sudije, istragu sada provodi, rukovodi njome i nadzire isključivo tužitelj/ica. Tužitelj/ica je izvorni/a nositelj/ica istražnih ovlaštenja. Ova izmjena trebala je unaprijediti kvalitet istrage, jer sada tužitelj/ica ima ovlaštenje da od samog otkrivanja krivičnog djela usmjerava vođenje istrage na način koji omogućava adekvatno provođenje i

zakonito pribavljanje dokaza, podizanje optužnice i iznošenje predmeta pred sud. Osim toga, ove izmjene trebale su omogućiti da se od inicijalne faze istrage osigura zakonitost pribavljanja dokaza. Međutim, loši rezultati koji su ostvareni u prethodnom periodu pokazali su da bi ovaj model trebao biti poboljšán omogućávanjem veće kontrole suda nad provođenjem istrage i poboljšanjem položaja oštećenog/e. Razlozi loših rezultata u radu tužilaštava leže prvenstveno u odsustvu nezavisnosti u radu, nedovoljnoj obučenosti kadrova i neadekvatnom procesuiranju disciplinskih prekršaja tužitelja/ica.

Izuzeće

je institut ustanovljen procesnim zakonima s ciljem da doprinose objektivnosti u radu i odlučivanju suda. Njegovom se primjenom iz postupka udaljavaju sudije i sutkinje, tužitelji i tužiteljice, ali i druga lica (zapisničari/ke, tumači/ce, vještaci/kinje itd.) kada postoje razlozi koji dovode u sumnju njihovu nepristrasnost. Prema našim krivičnoprocesnim zakonima okolnosti koje izazivaju razumnu sumnju u nepristrasnost sudije, sutkinje, tužitelja i tužiteljice (ali i ostalih sudionika/ca u postupku) predstavljaju zakonski razlog za izuzeće. Postoje apsolutni razlozi za izuzeće zbog kojih sudija ili sutkinja (ili tužilac ili tužiteljica kao i drugi učesnici/e u postupku) ne može vršiti svoju dužnost (npr. ako je sudija ili sutkinja oštećen/a krivičnim djelom, ako je u srodstvu sa osumnjičenim/om, optuženim/om ili njegovim ili njenim braniteljem/icom, ako je u istom krivičnom predmetu ranije već učestvovao/vala kao sudija, sutkinja, tužitelj, tužiteljica, branitelj, braniteljica ili je saslušan/a kao svjedok, svjedokinja ili kao vještak ili vještakinja. Pored ovih razloga, postoje i relativni razlozi za izuzeće ukoliko postoje okolnosti koje izazivaju razumnu

sumnju u nepristrasnost sudije ili sutkinje (tužitelja, tužiteljice ili drugog/e učesnika/e u postupku).

Izvršni postupak

je postupak po kojem sudovi na prijedlog tražioca/teljice izvršenja (povjerioca/teljice), po službenoj dužnosti ili na drugi zakonom određen način protiv izvršenika/ce (dužnika/ce) provode prinudno ostvarenje nekog potraživanja na osnovu izvršne i vjerodostojne isprave. Izvršna isprava može biti izvršna sudska odluka, izvršna notarska isprava i slično. Vjerodostojna isprava je mjenica, ček, račun za komunalne usluge i drugo. Izvršni postupak se provodi različitim izvršnim radnjama koje se nazivaju sredstva izvršenja na stvarima i pravima na kojima se prema zakonu može provesti izvršenje i koje se nazivaju predmeti izvršenja. Na primjer, kod izvršenja na nekretninama, sredstva izvršenja su zabilježba izvršenja u zemljišnoj knjizi, utvrđivanje vrijednosti nekretnine, prodaja nekretnine i namirenje tražioca/teljice izvršenja iz iznosa dobijenog prodajom. Predmeti izvršenja su nekretnine, pokretne stvari, novčana potraživanja i slično.

Jurisdikcija

označava djelokrug u kojem država ili njeni pojedini organi, najčešće sudovi, vrše svoju vlast. Ovaj se pojam pretežno koristi radi označavanja nadležnosti određene vrste sudova kao što su, na primjer, jurisdikcija suda nadležnog za privredne sporove ili krivična jurisdikcija. U sporovima s elementom inostranosti često se postavlja pitanje jurisdikcije kada se odlučuje kojoj od više država pripada nadležnost za rješavanje određenog spora. Univerzalna jurisdikcija, prema pravilima običajnog međunarodnog humanitarnog prava, predstavlja mogućnost da države imaju sudska nadležnost nad strancima/

kinjama koji/e su u inostranstvu počinili/e krivično djelo ratnog zločina tj. da u odnosu na ta djela primjenjuju tzv. univerzalnu jurisdikciju.

Kleveta

je odgovornost nekog lica za štetu nanесenu ugledu drugog fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili pronošenjem izražavanja neistinitih činjenica identificiranjem tog pravnog ili fizičkog lica trećem licu. Ukoliko se u sudskom postupku utvrdi odgovornost za štetu nanijetu ugledu nekog lica iznošenjem neistinitih činjenica, tuženo lice je obavezno isplatiti novčanu naknadu za prouzrokovanu nematerijalnu štetu zbog povrede časti i ugleda.

Krajnja nužda

je institut krivičnog prava koji isključuje protivpravnost nečijeg postupanja i predstavlja osnov za isključenje postojanja krivičnog djela. Ne smatra se krivičnim djelom ono djelo koje je učinjeno u krajnjoj nuždi. Krajnja nužda postoji kad je djelo učinjeno da bi učinilac/teljica od sebe ili drugog/e otklonio/la istovremenu ili direktno predstojeću neskrivljenu opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti, a pritom učinjeno zlo nije veće od zla koje je prijetilo (npr. u slučaju neke opasnosti oštećena je tuđa stvar radi spašavanja nečijeg života; u tom slučaju nema odgovornosti za oštećenje tuđe stvari). U građanskoopravnom smislu, stanje nužde je osnov za isključenje odgovornosti za naknadu štete. Kada neko prouzrokuje štetu u stanju nužde, onda oštećeni/a može zahtijevati naknadu od lica koje je krivo za nastanak opasnosti štete ili od lica od kojih je šteta otklonjena, ali samo u visini koristi koju je to lice imalo od tog postupka.

Krivica

je stanje u kojem postoji odgovornost učinioca/teljice za krivično djelo. U krivičnompravnom smislu, krivica postoji kada je učinilac/teljica u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio/la uračunljiv/a i pri tome postupao/la s umišljajem ili, kada je to zakonom izričito predviđeno, iz nehata.

Krivično djelo

je protivpravno djelo koje je zakonom propisano kao krivično djelo, čija su obilježja propisana zakonom i za koje je zakonom propisana krivičnopravna sankcija.

Mjere zabrane

određuju se rješenjem suda po prijedlogu tužitelja/ice i u odnosu na pritvor predstavljaju blažu zakonsku mjeru za obezbjeđenje prisustva osumnjičenog/e, odnosno optuženog/e i uspješno vođenje krivičnog postupka. Za određivanje mjera zabrane neophodno je postojanje općeg i jednog ili više posebnih uvjeta. Opći uvjet za određivanje mjera zabrane je postojanje osnovane sumnje, a posebni uvjeti zavise od vrste mjere i mogu biti opasnost od bjekstva ili osnovana bojazan od uništavanja ili sakrivanja dokaza. Postoje sljedeće mjere zabrane: zabrana napuštanja boravišta i zabrana putovanja, uz dodatnu ili zasebnu mjeru privremenog oduzimanje putnih isprava uz zabranu izdavanja novih putnih isprava, kao i zabranu korištenja lične karte za prelazak državne granice Bosne i Hercegovine (zabrana putovanja), zabrana preduzimanja određenih poslovnih aktivnosti ili službenih dužnosti, zabrana posjećivanja određenih mjesta ili područja, zabrana sastajanja s određenim osobama, naredba da se osumnjičeni/a ili optuženi/a povremeno javlja određenom državnom organu (policiji) i privremeno oduzimanje vozačke dozvole.

Nasilje po osnovu spola

je, prema Zakonu o ravnopravnosti spolova u BiH, svako djelovanje kojim se nanosi ili može biti nanijeta fizička, psihička, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelovanjem koje sputavaju osobu ili grupu osoba da uživa u svojim ljudskim pravima i slobodama u javnoj i privatnoj sferi života, što uključuje, ali se ne ograničava, na nasilje koje se dešava u porodici ili domaćinstvu, nasilje koje se dešava u široj zajednici, nasilje koje počine ili toleriraju organi vlasti i drugi ovlašteni organi i pojedinci/ke, te nasilje po osnovu spola u slučaju oružanih sukoba. Nadležne vlasti obavezne su poduzeti odgovarajuće mjere radi eliminacije i sprječavanja nasilja po osnovu spola u javnoj i privatnoj sferi života, te osigurati instrumente pružanja zaštite, pomoći i naknade žrtvama.

Ne bis in idem (ne dva puta o istom)

je načelo krivičnoprocesnog prava prema kojem niko ne može biti ponovo suđen za djelo za koje je već bio suđen i za koje je donesena pravomoćna sudska odluka.

Nehat

je oblik krivice za krivično djelo, koji postoji osim kada je djelo počinjeno s umišljajem, i to samo ako je zakonom izričito predviđeno. Krivično djelo može biti počinjeno iz svjesnog ili nesusjesnog nehata. Učinilac/teljica postupa iz svjesnog nehata kada je bio/bila svjestan/na da zbog njegovog/njenog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena posljedica, ali je olako smatrao/la da ona neće nastupiti ili da će je moći spriječiti. Učinilac/teljica postupa iz nesusjesnog nehata kada nije bio/bila svjestan/a mogućnosti nastupanja zabranjene posljedice, iako je prema

okolnostima i prema svojim osobnim svojstvima bio/bila dužan/na i mogao/la biti svjestan/na te mogućnosti.

Nužna odbrana

je institut krivičnog prava koji isključuje protivpravost nečijeg postupanja i predstavlja osnov za isključenje postojanja krivičnog djela. Nije krivično djelo ono djelo koje je učinjeno u nužnoj odbrani. Nužna je ona odbrana koja je neophodno potrebna da učinilac/teljica od sebe ili drugog/e odbije istovremeni ili direktno predstojeći protivpravni napad, a koja je srazmjerna napadu. Učinilac/teljica koji/a prekorači granice nužne odbrane može se blaže kazniti, a ako je prekoračenje učinio/la zbog jake razdraženosti ili straha izazvanog napadom, može se i osloboditi od kazne.

Osnovana sumnja

je viši stepen sumnje zasnovan na prikupljenim dokazima koji upućuju na zaključak da je izvršeno krivično djelo.

Podignuta optužnica

je akt koji tužitelj/ica priprema nakon što utvrdi da postoji dovoljno dokaza za postojanje osnovane sumnje da je osumnjičeni/a učinio/la krivično djelo. Tužitelj/ica optužnicu dostavlja sudiji ili sutkinji za prethodno saslušanje radi potvrđivanja.

Potvrđena optužnica

predstavlja akt suda kojim se potvrđuje osnovanost optužnice nakon ispitivanja od strane sudije/sutkinje za prethodno saslušanje. Sudija/sutkinja za prethodno saslušanje ispituje da li je sud nadležan za postupanje po zaprimljenoj optužnici, da li je krivično djelo obuhvaćeno amnestijom, pomilovanjem ili postoje druge smetnje za

krivično gonjenje, kao i da li je optužnica sastavljena u skladu sa zakonom. Nakon proučavanja svake tačke optužnice i priloženih dokaza, radi utvrđivanja postojanja osnovane sumnje, sudija/sutkinja za prethodno saslušanje može potvrditi ili odbiti sve ili samo neke tačke optužnice. Odluka o optužnici donosi se u zakonskom roku od 8 dana, odnosno 15 dana u složenim predmetima.

Pranje novca

predstavlja proces prikrivanja porijekla novca ili imovine koja je stečena kriminalnim aktivnostima. Postoje različite definicije krivičnog djela pranja novca, ali u suštini radi se o prikrivanju nezakonito stečenog prihoda na način da se taj prihod prikaže kao zakonita zarada. Krivično djelo pranje novca spada u grupu krivičnih djela protiv privrede i jedinstva tržišta, te krivičnih djela iz oblasti carina.

Pretpostavka nevinosti

jedno je od osnovnih krivičnoprocesnih načela prema kojem se svaka osoba koja je osumnjičena, optužena ili prvostepenom presudom osuđena za neko krivično djelo (bez obzira da li se nalazi u pritvoru ili ne) smatra nevinim za to krivično djelo sve dok se pravosnažnom presudom ne utvrdi njena krivica. Ovo načelo u neodvojivoj je vezi sa načelom in dubio pro reo, prema kojem teret dokazivanja leži na tužitelju/ici, a optuženi/a nije dužan/na dokazivati svoju nevinost. Prema načelu in dubio pro reo, svaku sumnju u vezi s postojanjem činjenica koje čine obilježja krivičnog djela ili o kojima ovisi primjena određene odredbe krivičnog zakonodavstva, sud je dužan rješavati presudom u korist optuženog/e. Dakle, u situaciji kada sud nije ubijeđen niti u krivicu niti u nevinost optuženog/e, mora donijeti oslobađajuća presudu.

Pritvor

se određuje rješenjem suda po prijedlogu tužitelja/ice i predstavlja najtežu zakonsku mjeru za obezbjeđenje prisustva osumnjičenog/e, odnosno optuženog/e i uspješno vođenje krivičnog postupka. Za određivanje pritvora neophodno je postojanje općeg i jednog ili više posebnih uvjeta. Opći uvjet za određivanje pritvora je postojanje osnovane sumnje, a posebni uvjeti su opasnost od bjekstva, osnovana bojazan od uništavanja ili sakrivanja dokaza, bojazan od ponavljanja krivičnog djela ili postojanje stvarne prijetnje narušavanja javnog reda. Prilikom odlučivanja koja od mjera će se primijeniti, obaveza je suda da se pridržava uvjeta određenih za primjenu pojedinih mjera, vodeći računa da se ne primjenjuje teža mjera ako se ista svrha može postići blažom mjerom. Blaže mjere su poziv, dovođenje, mjere zabrane itd.

Prvostepena presuda

je odluka koju sud donosi u parničnom (građanskom) postupku najkasnije u roku od 30 dana od dana zaključenja glavne rasprave. Ovom presudom sud odlučuje o zahtjevu koji se tiče glavne stvari i sporednih potraživanja. Protiv prvostepene presude stranke (tužitelj/ica i tuženi/a) mogu izjaviti žalbu drugostepenom sudu u roku od 30 dana ili u drugom zakonom određenom roku. Rok za žalbu teče od dana donošenja presude, odnosno dana kada je stranci dostavljen prepis presude. U krivičnom postupku sud nakon završetka dokaznog postupka donosi presudu kojom se optužba odbija ili se optuženi/a oslobađa od optužbe ili se oglašava krivim/om. Protiv prvostepene presude stranke (tužitelj/ica i optuženi/a, kao i branitelj/ica) mogu podnijeti žalbu drugostepenom sudu u roku od 15 dana od dana dostavljanja prepisa presude.

Ravnopravnost spolova

prema Zakonu o ravnopravnosti spolova u BiH, znači da su osoba muškog i ženskog spola jednako prisutne u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata. Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova predstavljaju tijela i osobe koja uspostavljaju nadležni zakonodavni, izvršni i organi uprave svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini radi provođenja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, koordiniranja i realizacije programskih ciljeva iz Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine i osiguranja provođenja međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnosti spolova.

Seksualno uznemiravanje

prema Zakonu o ravnopravnosti spolova u BiH i Zakonu o zabrani diskriminacije u BiH, svaki je neželjeni oblik verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba, ili kojim se postiže takav učinak, naročito kad to ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

Umišljaj

je psihički odnos učinioca/teljice prema krivičnom djelu. Krivično djelo može biti učinjeno s direktnim ili eventualnim umišljajem. Učinitelj postupa s direktnim umišljajem kada je bio svjestan/na svog djela i htio/htjela njegovo učinjenje. Učinitelj postupa s eventualnim umišljajem kada je bio svjestan/na da zbog njegovog/njenog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena posljedica, ali je pristao/la na njeno nastupanje (npr. vožnja automobila prekomjernom nedozvoljenom brzinom u naseljenom mjestu).

Uračunljivost

je sposobnost nekog lica da shvati značaj svog djela i da upravlja svojim postupcima. Uračunljivost predstavlja neophodan uvjet za utvrđivanje vinosti, odnosno krivične odgovornosti za učinjeno krivično djelo. Ako je sposobnost lica da shvati značaj svog djela ili sposobnost da upravlja svojim postupcima bila bitno smanjena zbog trajne ili privremene duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti ili zaostalog duševnog razvoja, to onda predstavlja fakultativni osnov za blaže kažnjavanje (bitno smanjena uračunljivost). Neuračunljivom/j učiniocu/teljici krivičnog djela ne može se izreći kazna nego mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja ili čuvanja u zdravstvenoj ustanovi ili obaveznog psihijatrijskog liječenja na slobodi.

Uznemiravanje

prema Zakonu o zabrani diskriminacije u BiH, predstavlja svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekom od osnova diskriminacije, a koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja.

Ženska prava, ljudska prava žena ili ženska ljudska prava

su prava zagarantirana Ustavom Bosne i Hercegovine, koji kao najviši pravni akt države garantira uživanje prava i sloboda predviđenih Ustavom i međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima svim osobama u BiH bez diskriminacije po bilo kom osnovu, uključujući i spol. Najvažniji dokument za uspostavljanje međunarodnih standarda ženskih prava je Opća deklaracija Ujedinjenih

nacija o ljudskim pravima, usvojena 10. decembra 1948. godine, u kojoj poseban značaj ima princip univerzalnosti ljudskih prava, odnosno njihova primjena na sve ljude bez razlike uključujući i razliku po spolu. Vijeće Evrope, kao najvažnija regionalna organizacija za zaštitu ljudskih prava, 1950. godine usvojilo je Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP), koja predstavlja sastavni dio pravnog poretka u BiH, a koja u članu 14. izričito zabranjuje diskriminaciju po osnovu spola prilikom uživanja garantiranih prava.

Protokol 12. uz EKLJP, usvojen 2000. godine, u svojoj preambuli potvrđuje da načelo nediskriminacije ne sprječava države potpisnice Konvencije da preduzimaju mjere radi unaprjeđivanja pune i djelotvorne jednakosti. U članu 1. ovog Protokola osigurava se opća zabrana diskriminacije po bilo kojem osnovu, uključujući i spol. Poseban značaj ima međunarodni ugovor „Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama” (CEDAW), koji je 1979. godine usvojila Opća skupština Ujedinjenih nacija i koji je stupio na snagu 1981. godine. CEDAW sadrži ključne odredbe za ravnopravnost i osnaživanje žena i predstavlja međunarodnu žensku „Povelju o pravima”.

PARLAMENTARIZAM

Deklaracija

je akt koji sadrži načelno mišljenje o važnim pitanjima koja je određeni dom razmatrao.

Demokratija

je oblik vlasti u kojem sve odluke neke države donosi direktno ili indirektno većina njenih građana/ki kroz poštene izbore. Kad su ti uvjeti ispunjeni, vlast se može opisati kao demokratska.

Direktna demokratija

je vrsta demokratije najbliža najstarijoj ili „čistoj“ demokratiji. U direktnoj demokratiji svi/e građani/ke učestvuju u procesu donošenja odluke, čime se sprječava stvaranje moći u rukama izabраниh predstavnika/ca. Ipak, najveći broj današnjih demokratija su predstavničke.

Dvotrećinska većina

podrazumijeva donošenje odluka uz podršku najmanje dvije trećine ukupnog broja zastupnika/ca.

Entitetska većina

podrazumijeva donošenje odluka uz podršku najmanje jedne trećine glasova zastupnika/ca, odnosno delegata/

kinja s teritorije svakog entiteta. U slučaju da u prvom krugu glasanja ne postoji entitetska većina, onda se u drugom krugu odluka donosi većinom u kojoj glasovi protiv ne sadrže 2/3 ili više zastupnika/ca, odnosno delegata/kinja s teritorije svakog entiteta.

Entitetsko glasanje

podrazumijeva odlučivanje kvalificiranom većinom, koja istovremeno služi kao redovan oblik glasanja i instrument kontrole, pri čemu je za valjanost odluke u oba doma PS BiH potrebno osigurati dovoljnu većinu glasova iz svakog entiteta. U slučaju nedostatka 1/3 glasova iz jednog entiteta u prvom krugu glasanja nastaje entitetska blokada koja se pokušava prevazići kroz usaglašavanje u Kolegiju doma. U slučaju neuspjeha, odluka se donosi u drugom krugu većinskim glasanjem pod uvjetom da glasovi protiv ne uključuju 2/3 zastupnika/ca, odnosno delegata/kinja iz svakog entiteta.

Federalizam

je poseban oblik složene države, koji se odnosi na njenu političku i ustavnopravnu strukturu i organizaciju vlasti.

Hitni postupak

je procedura donošenja zakona koja se primjenjuje kada se radio o prijedlogu zakona visokog stepena hitnosti, kada se smatra da bi donošenje zakona u redovnoj proceduri moglo prouzrokovati štetu, kada su izmjene jednostavne i malog obima ili kada za hitnost postoji drugi razlog. U Parlamentu se o hitnosti odlučuje zasebno, kao o prethodnom pitanju.

Inicijativa

za donošenje zakona prema ovlaštenom predlagачu može biti pokrenuta od predstavničkih tijela, građana/ki, preduzeća i drugih pravnih osoba.

Interpelacija

je upit postavljen u parlamentu ministru/ici, najčešće u vezi s određenim događajem ili procesom, kojim se pokreću pitanja i traži rješavanje problema. Ako parlament prihvati interpelaciju, vlada je obavezna postupiti po njoj, što može uključivati pripremu zakonskog prijedloga ili donošenje drugih odluka s ciljem preduzimanja mjera za saniranje stanja na koje se ukazuje.

Javna rasprava

je procedura pribavljanja mišljenja građana/ki, zainteresiranih organa, naučnih i stručnih institucija o nacrtu zakona ili drugih pitanja posebno značajnih za određeni nivo vlasti. Inicijativu za provođenje javne rasprave mogu podnijeti ovlašteni/e predlagачi/ce zakona ili klubovi poslanika/ca. Zaključkom o provođenju javne rasprave određuje se način objavljivanja nacrta zakona, radno tijelo koje će organizirati i voditi javnu raspravu, potrebna finansijska sredstva i izvori, rok, te način prikupljanja i sređivanja mišljenja i prijedloga. Izvještaj o provedenoj javnoj raspravi dostavlja se predlagачu/ici akta i poslanicima/ama. Predlagач/ica je dužan/na objasniti razloge neprihvatanja prijedloga i mišljenja iz rasprave. Prije stupanja u zakonodavni postupak u drugoj komisijskoj fazi, komisija može odlučiti da otvori javnu raspravu o predloženom zakonu koja bi uključivala zainteresirana tijela, stručne institucije i pojedince/ke. Javna rasprava održava se u roku od 30 dana. Pozvani/e pojedinci/ke i predstavnici/e tijela i institucija iznose svoje mišljenje o

pitanjima u vezi s predloženim zakonom. Po završetku rasprave, komisija donosi zaključak, prilaže izvještaj, te ako postoji, transkript javne rasprave, kao i sve dostavljene radove i materijale, čime se osigurava transparentnost i uvažavanje različitih stavova u zakonodavnom procesu.

Koalicija

predstavlja pisani ili usmeni sporazum između dvije ili više partija o saradnji, jedinstvenom nastupu i glasanju. Može se formirati prije novog saziva parlamenta ili nakon toga.

Konsenzus

označava opću saglasnost bez formalnog izjašnjavanja putem glasanja. Konsenzus može prethoditi glasanju, ali se ne izjednačava sa jednoglasnim donošenjem odluke. U sociološkom smislu, konsenzus znači opću saglasnost u mišljenjima i osjećanjima, s ciljem uspostavljanja reda u oblasti u kojoj su postojali sukobi i razlike.

Konsocijacijska demokratija

poznata kao i konsocijacionizam, u najširem smislu označava društveno-političko uređenje u kojem je određenim društvenim grupama zagwarantirano sudjelovanje u vlasti, odnosno odlučivanju. Ovaj sistem karakterističan je prvenstveno za u etničkom ili religijskom smislu heterogene države, a svrha mu je što je moguće više otkloniti na takvim podjelama temeljene sukobe. Ukoliko se takva podjela vlasti nastoji provesti kroz demokratsko uređenje vlasti, koristi se izraz konsocijacijska demokratija.

Legitimitet

označava pravednost državne vladavine. Državna vladavina i njeno provođenje je legitimna samo onda kada se

slaže sa predstavama o pravu i pravednosti, te sa etičkim vrijednostima i normama koje leže u njihovoj osnovi i koje su općeprihvaćene u društvu ljudskih jedinki nad kojima država ima vlast. Svaka državna vlast mora imati opravdanje, odnosno legitimitet, kako bi vladala uz odobravanje građana/ki, a ne pribjegavala isključivo fizičkoj i psihičkoj sili ili teroru kao sredstvu održavanja vlasti.

Manjinska vlada

Manjinska vlada je oblik izvršne vlasti u državi s parlamentarnim sistemom, sastavljena od predstavnika/ca političke stranke ili stranaka koje u parlamentu nemaju većinu. Ova vrsta vlade obično nastaje kada najveća stranka ili blok stranaka nije u mogućnosti ostvariti ili zadržati parlamentarnu većinu, dok istovremeno niko drugi ne uspijeva formirati koalicijsku vladu s potrebnom većinom. U takvim okolnostima, kako bi se izbjegli neuspješni pregovori o koaliciji ili raspisivanje novih izbora, opozicijske stranke mogu pružiti tzv. tehničku podršku manjinskoj vladi. To podrazumijeva obavezu opozicije da izglasa budžet i omogući redovno funkcioniranje državne uprave, uz istovremenu odluku da vladi ne izglasa nepovjerenje.

Nacrt zakona

je pravni akt izražen u obliku pravnih odredbi kojima se formuliraju predložena rješenja. Pojedine odredbe mogu biti ponuđene u jednoj ili više varijanti. Nacrt zakona treba sadržavati: ustavni osnov, obrazloženje razloga zbog kojih ga treba donijeti, načela na kojima se zasniva, finansijska sredstva potrebna za primjenu i njihove izvore, objašnjenje pravnih rješenja, mišljenje nadležnih organa kojima se, u skladu sa zakonom, dostavljaju svi akti na mišljenje, uz naznaku da su primjedbe tih organa prihvaćene ili izjašnjenje zašto pojedine sugestije nisu

prihvaćene. Ako vlada nije predložila nacrt, on joj se dostavlja radi davanja mišljenja. Na sjednicama parlamenta, nacrt zakona može se razmatrati nakon isteka roka od 20 dana od dana dostavljanja poslanicima/ama. Pretres je u pravilu jedinstven, a može se obaviti i u dva dijela, kao opći i pretres u pojedinostima. Nacrt zakona prihvata se zaključkom da može poslužiti kao dobra osnova za izradu prijedloga zakona, a predlagač/ica je dužan/na primjedbe i stavove iz rasprave uzeti u obzir prilikom izrade prijedloga zakona.

Natpolovična većina

označava većinu glasova koja je veća od polovine ukupnog broja zastupnika/ca. Odluke se donose ukoliko natpolovična većina zastupnika/ca od ukupnog broja zastupnika/ca glasa za prijedlog.

Ombudsman/ka

vodi porijeklo od švedske riječi koja znači zastupnik, predstavnik ili povjerenik.¹ Prvobitno uspostavljen u Švedskoj 1809. godine, narodni/a advokat/ica je nezavisni/a i nepristrasni/a službenik/ca koji/a istražuje pritužbe o nezakonitom ponašanju vlade i odgovoran/na je direktno zakonodavnom tijelu. Mnoge zemlje širom svijeta usvojile su ovaj model – jedan stručnjak opisuje širenje pojave narodnog/e advokata/ice kao „svjetski fenomen.” Ideja ombudsmana/ke kao čuvara/ke prava građana ima svoje korijene u dalekoj prošlosti. Ombudsman/ka je organ parlamenta, u čije ime vrši nadzor nad radom uprave i kojem podnosi svoje izvještaje.

---

1 Riječ ombudsman, koja vodi porijeklo iz švedskog jezika, ima neutralno značenje i odnosi se na zastupnika ili povjerenika bez obzira na rod.

Opći pretres

je iznošenje mišljenja poslanika/ca o tome da li je potrebno donositi zakon, o načelima na kojima treba da se zasniva zakon, te da li se ta načela dosljedno provode u prijedlogu, kao i o potrebnim finansijskim sredstvima i njihovim izvorima. Do završetka pretresa, predlagač/ica može zatražiti odlaganje pretresa, a vlada može predložiti odlaganje čak i kada nije predložila zakon. O ovom prijedlozima odlučuje se odmah.

Opozicija

predstavlja različite oblike suprotstavljanja politici vladajuće stranke od strane političkih stranaka koje nisu na vlasti, i koje, polazeći od jednog alternativnog političkog programa, teže da u borbi za glasove birača/ica osvoje vlast i vrše je sve dok uživaju podršku biračkog tijela. Kako je središnje područje djelovanja opozicionih stranaka u parlamentu, politička opozicija naziva se i parlamentarnom opozicijom.

Parlamentarizam

je ustavni sistem u kojem parlament, kao tijelo izabrano od naroda, kontrolira i utiče na proces oblikovanja političke volje države. Parlament ima ključnu ulogu u zakonodavstvu (legislativi). Pod pojam parlamentarizam mogu se svrstati različiti tipovi vlada, poput predsjedničkog sistema (kao u Sjedinjenim Američkim Državama) i parlamentarnog sistema (kao u Velikoj Britaniji i Njemačkoj).

Parlamentarna diplomatija

podrazumijeva međunarodne parlamentarne aktivnosti koje značajno doprinose ostvarivanju vanjskopolitičkih prioriteta, ali i stvaranju jakih i prijateljskih veza na

bilateralnom nivou. Aktivnosti se realiziraju kroz susrete na nivou predsjednika parlamenata, parlamentarnih delegacija, komisija, te kroz učešće na brojnim međunarodnim parlamentarnim događajima.

Parlamentarna procedura

je procedura donošenja odluka, na način utvrđen Ustavom, zakonima i poslovnicima, kojima se osigurava legitimitet funkcioniranja Parlamenta. Povreda utvrđenih procedura uzrokuje nelegalnost odluka.

Parlamentarna skupština

Bosne i Hercegovine (PS BiH)

je najviši zakonodavni organ Bosne i Hercegovine i sastoji se od Predstavničkog doma i Doma naroda. Sve zakonodavne odluke donose se usvajanjem u oba doma PS BiH. Parlamentarna skupština BiH donosi zakone, odobrava budžet i odlučuje o izvorima i iznosu prihoda za finansiranje institucija BiH i međunarodnih obaveza BiH, potvrđuje imenovanje predsjedavajućeg/e i članova/ica Vijeća ministara, daje saglasnost za ratifikaciju međunarodnih ugovora i odlučuje o drugim pitanjima neophodnim za provođenje svojih ovlaštenja. Domovi Parlamentarne skupštine BiH vrše zakonodavnu, informativnu i kontrolnu aktivnost i reguliraju unutrašnju organizaciju i način svog rada. Domovi imaju posebne komisije, ali postoje i zajedničke komisije oba doma koje se bave različitim spektrom pitanja. PS BiH ima svoje delegacije u različitim međunarodnim organizacijama i asocijacijama, kao i druga parlamentarna tijela.

Politički sistem

obuhvata mehanizme vladavine i institucije države, kao i strukture i procese kroz koje one međusobno djeluju i komuniciraju sa širim društvom.

Prednacr

je akt neformalno-pravne faze zakonodavnog postupka u kojem se prvi put formulira tekst zakona. Rade ga, po pravilu, osposobljene stručne službe (upravni organi), stručnjaci/kinje za određenu granu prava ili lica koja su ovladala tehnikom izrade normativnih akata.

Predstavnička demokratija

označava društveno-političko uređenje demokratskog tipa u kojoj vlast nastaje temeljem izbora na kojima građani/ke biraju svoje predstavnike/ce. Ti/e predstavnici/e mogu biti inokosni/e nositelji/ce izvršnih i/li sudskih funkcija ili članovi/ice predstavničkih tijela koja obavljaju zakonodavne zadatke. Nakon izbora, predstavnici/e donose odluke u ime građana/ki koje zastupaju.

Prijedlog zakona

je tekst zakona koji se podnosi u obliku predviđenom za njegovo usvajanje. Pored obrazloženja iz nacrtu zakona, sadrži i pitanja koja se rješavaju zakonom, objašnjenje važnih pravnih rješenja, izmjene i dopune koje su izvršene u odnosu na nacrt, te objašnjenje neprihvatanja primjedbi i prijedloga. Podnositelj/ica prijedloga zakona može do okončanja pretresa zatražiti odlaganje. Izmjene u prijedlogu zakona vrše se podnošenjem amandmana.

Referendum

je oblik neposredne demokratije u kojem građani/ke neposredno donose odluku, odnosno pravni akt. Pitanje na referendumu formulira se na način da građani/ke mogu odgovoriti potvrdno ili odrečno o tome da li podržavaju donošenje određenog normativnog akta ili odluke.

Rezolucija

je dokument kojim se izražavaju stavovi o određenom pitanju. Za razliku od zakona, rezolucija nema pravno obavezujući karakter, ali Dom može rezolucijom utvrditi političke smjernice koje će provoditi izvršna vlast i institucije. Poslanici/e, odnosno delegati/kinje koriste rezolucije i kako bi potakli organe izvršne vlasti ili druge strukture da poduzmu neke konkretne korake ili da osnuju komisiju za istragu nekog slučaja. Povremeno se rezolucije koriste i za odavanje priznanja, sjećanje ili kao znak poštovanja prema pojedincima/kama ili grupama. Također, rezolucije mogu efikasno podići svijest o nekom pitanju.

Ustav

je temeljni pravni akt neke države kojim se uspostavlja politički i pravni poredak.

Većinsko odlučivanje

je proces donošenja odluka u kojem se zakoni u Parlamentarnoj skupštini BiH usvajaju većinskim glasanjem poslanika/ca ili delegata/kinja koji/e su prisutni/e i glasaju. Ova većina mora osiguravati teritorijalnu i etničku zastupljenost, što znači da mora uključivati najmanje jednu trećinu delegata/kinja ili poslanika/ca s teritorije svakog od entiteta.

Vitalni entitetski interes

predstavlja mehanizam zaštite interesa entiteta unutar sistema odlučivanja u Predsjedništvu Bosne i Hercegovine. Član/ica Predsjedništva koji/a se ne slaže s odlukom Predsjedništva može je proglasiti destruktivnom po vitalni interes entiteta s čije je teritorije izabran/a, pod uslovom da to učini u roku od tri dana od njenog usvajanja. Takva odluka odmah se upućuje Narodnoj skupštini Republike Srpske ukoliko je izjavu dao/la član/ica iz tog entiteta, bošnjačkim delegatima/kinjama u Domu naroda Federacije BiH ukoliko je izjavu dao/la član/ica Predsjedništva iz reda bošnjačkog naroda, ili hrvatskim delegatima/kinjama u istom tijelu ukoliko je izjavu dao/la član/ica Predsjedništva iz reda hrvatskog naroda. Oспорavana odluka Predsjedništva neće imati pravni učinak ukoliko proglas bude potvrđen dvotrećinskom većinom glasova u roku od deset dana od njenog upućivanja.

Vitalni nacionalni interes konstitutivnih naroda

je ustavna kategorija u entitetima i kantonima, kojom se štite interesi konstitutivnih naroda.

Vlast

predstavlja institucionalnu moć zasnovanu na normativnim pretpostavkama koje iza sebe imaju autoritet, proizašao iz volje građana/ki ili društvene organizacije. Normativni poredak je osnova konstituiranja vlasti.

Zakonodavni postupak (parlamentarna procedura)

je temeljna procedura zakonodavnog tijela utvrđena zakonima i poslovníkom. Sastoji se od inicijative za

donošenje zakona, prihvatanja inicijative i odlučivanja o potrebi njegovog donošenja, odlučivanja o prijedlogu zakona, amandmana na prijedlog zakona, izglasavanja zakona i objavljivanja zakona u Službenim glasilima.

Zakonodavno tijelo

u liberalno-demokratskim državama predstavlja opće predstavničko tijelo, koje se sastoji od demokratski izabranih predstavnika/ca građana/ki. Predstavnic/e biraju se u parlament putem neposrednih izbora, a parlament simbolizira volju naroda koja se izražava kroz donošenje zakona. Zakoni su po pravilu opći, odnose se na buduće situacije, ne smiju imati povratno djelovanje, a sve u cilju ostvarivanja pravne sigurnosti građana/ki. U pojedinim zemljama zakonodavno tijelo ima dvodomnu strukturu, koja uključuje donji dom, odnosno predstavnički dom, i gornji dom.

VANJSKA POLITIKA

Acquis (pravna tekovina)

predstavlja skup zajedničkih prava i obaveza za države članice EU i čini pravnu tekovinu Evropske unije. Acquis se stalno razvija, a uvjeti i način prihvatanja i provođenja njegovih pravila sadržaj su pregovora o članstvu u EU i utvrđuju se ugovorom o pristupanju u EU. Pravni akti EU razvrstani su u 20 poglavlja, dok se za pregovore o članstvu razvrstavaju u 35 poglavlja.

Agreman

je pristanak šefa/ice države ili ministra/ice vanjskih poslova druge države da prihvate akreditovanog predstavnika/cu, tačnije pristanak jedne države da određena osoba može biti postavljena za voditelja/icu diplomatske misije druge države (države koja šalje tu osobu). Država koja imenuje, odnosno šalje određenu osobu, traži agreman prije imenovanja akreditiranog/e predstavnika/ce. Država u kojoj bi osoba trebala biti prihvaćena može uskratiti agreman ako smatra da osoba nije prikladna i nije dužna navesti razloge za takvu odluku.

Akreditacija

je izbor i imenovanje diplomatskog/e predstavnika/ce.

Akreditivno pismo

je dokument koji diplomatski/a predstavnik/ca predaje šefu/ici države prilikom svečanog prijema. U pismu šef/ica države slanja ukratko upozna je šefa/icu države prijema o svom/joj diplomatskom/j predstavniku/ci.

Berlinski proces

je inicijativa pokrenuta 2014. godine s ciljem jačanja regionalne saradnje i razvoja zemalja Zapadnog Balkana putem infrastrukturnih projekata. Ova inicijativa osmišljena je i radi približavanja zemalja Zapadnog Balkana Evropskoj uniji.

Delegacija EU u BiH

promovira interese Evropske unije, koji su ugrađeni u zajedničke politike, te ima ključnu ulogu u realizaciji vanjske finansijske pomoći. U Bosni i Hercegovini sredstva se dodjeljuju iz Instrumenta za prepristupnu pomoć (IPA). Funkcionira pod rukovodstvom visokog/e predstavnika/ce EU za vanjske poslove i sigurnosnu politiku. Delegacija Evropske unije i Ured specijalnog predstavnika EU u Bosni i Hercegovini imaju terenska predstavništva u Banjoj Luci, Brčkom i Mostaru.

Demarš

je „diplomatski korak ili nastup“ kojim vlast određene države daje informacije drugoj državi ili prijedlog o svojim namjerama. Najčešće se realizira putem ministarstva vanjskih poslova.

Direkcija za evropske integracije (DEI)

ima istaknutu ulogu u procesu evropskih integracija, što je precizno uređeno Zakonom o Vijeću ministara Bosne

i Hercegovine, Zakonom o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine, te Odlukom o Direkciji za evropske integracije. Direkcija obavlja poslove koji se odnose na usklađivanje aktivnosti organa vlasti u Bosni i Hercegovini i nadzor nad provođenjem odluka koje donose nadležne institucije u Bosni i Hercegovini, a koje se tiču aktivnosti potrebnih za evropske integracije. DEI djeluje kao glavni koordinator procesa evropskih integracija na nivou države (horizontalna koordinacija) i između državnih institucija i entiteta (vertikalna koordinacija).

Država kandidatkinja

je država koja je podnijela zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji i kojoj je, na osnovu mišljenja Evropske komisije (avis), Vijeće EU dodijelilo, a Evropsko vijeće na političkom nivou potvrdilo status kandidatkinje.

Država podnositeljica zahtjeva za članstvo

je država koja podnosi formalni zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji, predajući ga Vijeću. O podnesenom zahtjevu obavještavaju se Evropski parlament i parlamenti svih država članica Evropske unije. Članstvo se ostvaruje na osnovu sporazuma o pristupanju, koji, osim Evropske unije, moraju ratificirati sve države članice, kao i sama država pristupnica.

Država potencijalna kandidatkinja za članstvo u EU

označava državu Zapadnog Balkana koja je uključena u proces stabilizacije i pridruživanja, ali još uvijek nije stekla status kandidatkinje za članstvo u Evropskoj uniji. Trenutno ovaj status imaju Bosna i Hercegovina i Kosovo.

Ekonomska i monetarna unija

predstavlja okvir ekonomske saradnje u kojem države članice EU usklađuju svoju ekonomsku i monetarnu politiku s ciljem usvajanja jedinstvene valute – eura. Ugovorom o Evropskoj uniji u potpunosti je razrađen cilj postizanja monetarne unije, kao i metode i vremenski okvir njenog uspostavljanja. Za provođenje evropske monetarne politike zadužena je Evropska centralna banka.

Evropska komisija

je izvršno tijelo Evropske unije odgovorno za predlaganje propisa, za provođenje odluka Evropskog parlamenta i Vijeća Evropske unije, upravljanje i provođenje budžeta, zaštitu ugovora Evropske unije, te zastupanje EU na međunarodnom nivou. Evropska komisija promovira opći interes Evropske unije predlaganjem i provođenjem zakonodavstva, vođenjem politika i izvršavanjem budžeta. Evropska komisija organizirana je kroz generalne direktorate, koji su dalje podijeljeni na direktorate. Sjedište Komisije je u Briselu, Belgija, a ima i urede u Luksemburgu te predstavništva u svim državama članicama Evropske unije.

Evropska unija (EU)

je politički projekat i oblik pravne organizacije nastao kao rezultat procesa saradnje i integracija u Evropi, koji je započeo 1950. godine objavom Schumanove deklaracije. Države članice EU prenose određena ovlaštenja na Uniju radi postizanja zajedničkih ciljeva. EU je utemeljena na poštovanju ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, jednakosti, vladavine prava i ljudskih prava. Institucije Evropske unije su: Evropski parlament, Evropsko vijeće, Vijeće EU, Evropska komisija, Sud Evropske unije,

Evropska centralna banka i Revizorski sud. EU simboliziraju: zastava (12 zvjezdica na plavoj pozadini), himna („Oda radosti“ Ludwiga van Beethovena), valuta (euro), Dan Evrope (9. maj) i moto (Ujedinjeni u različitosti).

Evropske integracije

predstavljaju proces institucionalne, ekonomske i političke saradnje i integriranja evropskih država. S obzirom na stepen i način saradnje država članica, te prenos određenih državnih ovlasti na Evropsku uniju radi postizanja zajedničkih ciljeva, Evropska unija je najznačajnija tvorevina evropskih integracija.

Evropski parlament (EP)

jedina je institucija EU čije članove/ice građani/ke biraju na direktnim izborima, a ujedno i jedna od najvećih demokratskih skupština na svijetu. Evropski parlament ima 705 članova/ica koje svakih pet godina biraju građani/ke iz svih članica EU. Njegovi članovi/ice nazivaju se zastupnicima/ama u Evropskom parlamentu (MEP-ovi). EP ima zakonodavna i budžetska ovlaštenja, te provodi nadzor nad radom institucija.

Institucije Evropske unije

čini sedam tijela: Evropski parlament, Evropsko vijeće, Vijeće EU, Evropska komisija, Sud Evropske unije, Evropska centralna banka i Revizorski sud. Njihov zajednički cilj jeste promocija i odbrana evropskih vrijednosti, ciljeva i interesa, kao i interesa građana/ki i država članica.

IPA – Instrument pretpristupne pomoći

je glavni finansijski instrument Evropske unije za pružanje pomoći državama korisnicima u njihovom postepenom usklađivanju sa standardima i politikama EU, uključujući pravnu tekovinu, s ciljem budućeg članstva u Evropskoj uniji. IPA II primjenjuje sektorski pristup, koji podrazumijeva da država korisnica ovog instrumenta pomoći mora imati usvojene državne sektorske strategije kako bi mogla koristiti sredstva. Finansijska pomoć u okviru IPA II obuhvata pet oblasti politika: reforme u pripremi za članstvo u EU, uključujući izgradnju institucija i kapaciteta; društveno-ekonomski i regionalni razvoj; zapošljavanje, socijalne politike i obrazovanje; promociju rodne jednakosti i razvoj ljudskih potencijala; poljoprivredu i ruralni razvoj; te regionalnu i teritorijalnu saradnju. Aktuelni korisnici sredstava iz instrumenta IPA-e su: Albanija, Bosna i Hercegovina, Sjeverna Makedonija, Kosovo, Crna Gora, Srbija i Turska. Stupanjem u članstvo EU, državama postaju dostupni strukturni i investicijski fondovi EU.

Kriteriji iz Kopenhagena

su kriteriji koje svaka država mora ispuniti kako bi postala članica Evropske unije. Na sastanku održanom u Kopenhagenu u junu 1993. godine, lideri/ce EU postavili/e su tri kriterija za članstvo: političke, ekonomske i pravne. Politički kriteriji zahtijevaju postojanje stabilnih institucija koje garantiraju demokratiju, vladavinu prava, poštovanje ljudskih prava i prava manjina. Ekonomski kriteriji podrazumijevaju postojanje djelotvorne tržišne privrede i sposobnost tržišnih aktera da se nose s konkurentskim pritiscima i tržišnim zakonitostima unutar EU. Pravni kriteriji odnose se na preuzimanje pravne tekovine

EU, uključujući privrženost ciljevima političke, ekonomske i monetarne unije.

Kriterij iz Madrida

poznat i kao administrativni kriterij, jedan je od uvjeta za članstvo u Evropskoj uniji, a postavljen je na sastanku Evropskog vijeća u Madridu 1995. godine, nakon uspostavljanja Kriterija iz Kopenhagena. Riječ je o kriteriju za članstvo u EU koji se odnosi na prilagođavanje administrativne strukture s ciljem stvaranja uvjeta za postupnu i skladnu integraciju. Podrazumijeva jačanje administrativne sposobnosti i stvaranje efikasnog državnog sistema uprave za provođenje pravne tekovine (acquisa) i drugih obaveza koje proizlaze iz članstva u EU.

Međunarodni odnosi

su političke aktivnosti koje se poduzimaju između dvije ili više država.

Međunarodni/e službenici/e

su funkcioneri/ke i činovnici/e međunarodnih organizacija i čine dio multilateralne diplomatije. Ne predstavljaju države nego međunarodne organizacije koje ih postavljaju, zapošljavaju i po čijim ovlaštenjima djeluju.

Mišljenje

(engl. Opinion) pravni je akt Evropske unije koji mogu donijeti institucije EU u izvršavanju svojih nadležnosti. Iako nema obavezujuću snagu, mišljenje predstavlja procjenu o određenoj situaciji ili razvoju u određenim oblastima koje su u nadležnosti EU ili država članica. Mišljenjem, kao ni preporukom, ne dodjeljuju se nikakva prava ili

obaveze onima kojima su upućeni, ali mogu pružiti smjernice za tumačenje i sadržaj prava EU.

Mišljenje o zahtjevu zemlje za prijem u članstvo EU

je akt kojim Evropska komisija, na zahtjev Vijeća Evropske unije, ocjenjuje sposobnost zemlje da otvori pregovore o članstvu u EU nakon što je država podnijela zahtjev za članstvo u EU i Vijeće EU donijelo odluku o njegovom prihvatanju. Mišljenje Evropska komisija dostavlja Vijeću EU i Evropskom parlamentu.

NATO – Organizacija Sjevernoatlantskog sporazuma

osnovana je 1949. godine potpisivanjem Sjevernoatlantskog sporazuma. U regiji, Hrvatska i Albanija postale su članice NATO-a 2009. godine, Crna Gora 2017., a Sjeverna Makedonija 2020. Bosna i Hercegovina pridružila se programu NATO-a Partnerstvo za mir 2006. godine. Politički okvir za razvoj saradnje u okviru Partnerstva za mir osigurava Vijeće euroatlantskog partnerstva, koje okuplja članice NATO-a i partnerske države uključene u ovaj program.

Paket proširenja

je skup dokumenata koje Evropska komisija objavljuje svake godine, a kojima se određuje okvir za pristupanje Evropskoj uniji država kandidatkinja i potencijalnih kandidatkinja. Ovaj paket uključuje izvještaje o državama Zapadnog Balkana i Turske, strateški dokument za proširenje, a može sadržavati i dodatne dokumente.

Pregovaračko poglavlje

obuhvata dijelove na koje je razvrstan *acquis* Evropske unije radi pregovora o članstvu. Postoji ukupno 35 pregovaračkih poglavlja: 1. Slobodno kretanje robe, 2. Slobodno kretanje radnika, 3. Poslovno nastanjivanje i sloboda pružanja usluga, 4. Slobodno kretanje kapitala, 5. Javne nabavke, 6. Pravo privrednih društava, 7. Pravo intelektualnog vlasništva, 8. Konkurencija, 9. Finansijske usluge, 10. Informacijsko društvo i mediji, 11. Poljoprivreda i ruralni razvoj, 12. Sigurnost hrane, veterinarska i fitosani tar na politika, 13. Ribarstvo, 14. Transportna politika, 15. Energija, 16. Porezi, 17. Ekonomska i monetarna politika, 18. Statistika, 19. Socijalna politika i zapošljavanje, 20. Preduzetništvo i industrijska politika, 21. Transevropske mreže, 22. Regionalna politika i koordinacija strukturalnih instrumenata, 23. Pravosuđe i osnovna ljudska prava, 24. Pravda, sloboda i sigurnost, 25. Nauka i istraživanje, 26. Obrazovanje i kultura, 27. Okoliš, 28. Zaštita potrošača i zdravlja, 29. Carinska unija, 30. Vanjski odnosi, 31. Vanjska, sigurnosna i odbrambena politika, 32. Finansijska kontrola, 33. Finansijske i budžetske odredbe, 34. Institucije i 35. Ostalo.

Pregovori o pristupanju

započinju kada države članice Evropske unije na sastanku Evropskog vijeća jednoglasno odluče o otvaranju pregovora s državom kandidatkinjom. Pregovori se odvijaju na međuvladinim konferencijama između država članica EU i države kandidatkinje. Pregovori se vode na osnovu sagledavanja ispunjavanja uvjeta iz cjelokupnog zakonodavstva EU, a koje je u te svrhe podijeljeno u 35 poglavlja. Vijeće EU jednoglasno odlučuje o tome da li će otvoriti pregovore za svako poglavlje pojedinačno, te može uvijek „otvoriti“ poglavlje čak i kada ga „zatvori“, do potpisivanja

ugovora o pristupanju. Po završetku pregovora o svim poglavljima, uvjeti se, uključujući moguće zaštitne klauzule i prelazne odredbe, obuhvataju ugovorom o pristupanju. Za potpisivanje ugovora potrebna je saglasnost Evropskog parlamenta i jednoglasno odobrenje Vijeća EU. Sve države potpisnice ugovora tada ga ratificiraju u skladu sa svojim ustavnim pravilima.

Pristupanje nove države članice EU

regulirano je članom 49. Ugovora o Evropskoj uniji (UEU). Država podnosi zahtjev za članstvo Vijeću EU, a o zahtjevu se obavještavaju Evropski parlament i nacionalni parlamenti država članica EU. Odluku o pristupanju nove države članice EU donosi Vijeće EU jednoglasno, nakon savjetovanja s Evropskom komisijom i uz pristanak Evropskog parlamenta, koji odlučuje većinom glasova svojih članova.

Proces stabilizacije i pridruživanja (PSP)

predstavlja stratešku politiku Evropske unije prema državama Zapadnog Balkana, kojima je otvorena perspektiva članstva u Evropskoj uniji. Ciljevi PSP-a su stabilizacija regije, uspostavljanje područja slobodne trgovine i priprema tih država za članstvo u Evropskoj uniji. Poseban naglasak stavljen je na regionalnu saradnju, a napredak svake države ocjenjuje se na osnovu vlastitih zasluga. Ključni elementi procesa su: ugovorni odnosi (sporazum o stabilizaciji i pridruživanju), trgovinski odnosi (autonome trgovinske mjere), finansijska podrška (Instrument pretpristupne pomoći) i regionalna saradnja i dobrosusjedski odnosi.

Sistem koordinacije procesa evropskih integracija u BiH

definiran je Odlukom o sistemu koordinacije procesa evropskih integracija u Bosni i Hercegovini. Ovom odlukom uređuju se institucionalni i operativni sistemi te način ostvarivanja koordinacije između institucija u BiH u vezi s provođenjem aktivnosti integrisanja BiH u Evropsku uniju. Također su definirana zajednička tijela u okviru sistema koordinacije, njihov sastav, nadležnosti i međusobni odnosi. Koordinacija procesa evropskih integracija u BiH provodi se na horizontalnoj (koordinacija unutar jednog nivoa organizacije vlasti) i vertikalnoj (koordinacija između različitih nivoa organizacije vlasti) osnovi. S ciljem efikasnog provođenja vertikalne koordinacije procesa evropskih integracija u BiH, uspostavljena su sljedeća zajednička tijela: Kolegij za evropske integracije, ministarske konferencije, Komisija za evropske integracije i radne grupe za evropske integracije.

Specijalni/a predstavnik/ca EU

pruža podršku radu visokog/e predstavnika/ce Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku u određenom regionu. Imenuje ga/je Vijeće Evropske unije na prijedlog visokog/e predstavnika/ce za vanjske poslove i sigurnosnu politiku. Evropska unija trenutno ima osam specijalnih predstavnika/ca u svijetu, čija je uloga promocija politika i interesa EU te aktivan doprinos miru, stabilnosti i vladavini prava. U Bosni i Hercegovini šef/ica Delegacije Evropske unije istovremeno obavlja dužnost specijalnog/e predstavnika/ce EU u BiH.

Strategija proširenja EU

je dokument je Evropske komisije i dio je Paketa proširenja. Zasnovana je na principu „rješavanja osnovnih pitanja na prvom mjestu“, što uključuje vladavinu prava, zaštitu osnovnih prava, jačanje demokratskih institucija, uključujući reformu javne uprave, kao i podršku privrednom razvoju i konkurentnosti. Također, potvrđeno je da će svaka država biti ocijenjena pojedinačno, na osnovu ostvarenog napretka.

Unutrašnji organi

upravljaju mehanizmima koji obavljaju vanjske odnose države, te su nadležni za kreiranje vanjske politike i donošenje ključnih odluka u predstavljanju države i održavanju njenih međunarodnih odnosa. Među najvažnijim unutrašnjim organima države su izvršni organi vlasti, kao što su šef/ica države, vlada, ministar/rica vanjskih poslova, te predstavnički organi vlasti. U Bosni i Hercegovini to su: Predsjedništvo BiH, Vijeće ministara BiH (posebno Ministarstvo vanjskih poslova BiH) i Parlamentarna skupština BiH, koja u određenim aspektima djeluje kao predstavničko tijelo.

Upitnik

je dokument koji Evropska komisija upućuje državi podnositeljici zahtjeva za članstvo u Evropskoj uniji nakon što Vijeće njen zahtjev za članstvo prosljedi Evropskom vijeću i pozove Evropsku komisiju da izradi avis, odnosno mišljenje o zahtjevu. Cilj upitnika je da država podnositeljica zahtjeva putem odgovora pruži sveobuhvatan i detaljan pregled svog političkog, pravnog, ekonomskog i administrativnog sistema. Pitanja su grupirana u tri osnovne cjeline: politički kriterij, ekonomski kriterij i sposobnost preuzimanja obaveza iz članstva, što uključuje

poglavlja *acquisa*. Na osnovu odgovora države na pitanja iz Upitnika, kao i ostalih izvora informacija, Evropska komisija donosi mišljenje o sposobnosti države da ispuní uvjete članstva i započne pregovore o pristupanju. Broj pitanja na koja se traže odgovori nije isti za sve države. Na primjer, Bosna i Hercegovina je 9. decembra 2016. godine dobila upitnik sa 3.242 pitanja. Svaka država posebno uređuje organizaciju aktivnosti na pripremi odgovora na upitnik.

Vanjska politika

obuhvata državne i sigurnosne politike koje država usvaja i primjenjuje u odnosima sa vanjskim svijetom. Dakle, vanjska politika podrazumijeva politiku koju jedna država provodi u svojim postupcima prema drugim državama.

Vanjski/e predstavnici/e država

su predstavnici/e koji/e vrše službu u inostranstvu na teritoriji drugih država, i to su stalna diplomatska predstavništva i specijalne misije. Uz konzulate, čine bilateralnu diplomatiju. Stalne misije i druga predstavništva država pri međunarodnim organizacijama i delegacije država na međunarodnim konferencijama su multilateralna diplomatija.

Vijeće Evrope

sa sjedištem u Strazburu, okuplja 47 država članica. Članice su sve evropske države osim Bjelorusije. Glavni cilj ove organizacije je jačanje saradnje i jedinstva na evropskom kontinentu, poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda te demokratije i vladavine prava.

Vijeće Evropske unije

sastoji se od predstavnika/ca vlada država članica, pri čemu svaka država članica delegira po jednog/u predstavnika/cu.

Visoki/a predstavnik/ca Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku

pridonosi razvoju zajedničke vanjske i sigurnosne politike kroz prijedloge i provodi je u skladu s mandatom koji dodijeli Vijeće. Isto vrijedi i za zajedničku sigurnosnu i odbrambenu politiku. Visoki/a predstavnik/ca osigurava provedbu odluka Evropskog vijeća i Vijeća te predstavlja Uniju u pitanjima koja se odnose na zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku. U ime Unije, visoki/a predstavnik/ca vodi politički dijalog s trećim stranama i izražava stajalište Evropske unije u međunarodnim organizacijama i na međunarodnim konferencijama. Mandat visokog/e predstavnika/ce traje pet godina, a imenuje ga/je Evropsko vijeće kvalificiranom većinom, uz saglasnost predsjednika/ce Evropske komisije.

ISBN 978-9926-576-09-7

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske
biblioteke BiH pod ID brojem **62650630**

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

MREŽA PROGRESIVNIH INICIATIVA
МРЕЖА ПРОГРЕСИВНИХ ИНИЦИЈАТИВА
NETWORK OF PROGRESSIVE INITIATIVES